

STILLITS *Carduelis carduelis*

Status: **USIKKER**

Orden: Passeriformes
Familie: Fringillidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er vestlig og sentralt palearktisk. Er utbredt i en rekke raser på Azorene, Kanariøyene og Madeira, i N-Afrika og over det meste av Europa inkl. De britiske øyer, nord til S-Fennoskandia, mot øst gjennom V-Sibir til øvre Jenisei og V-Altai, videre sørover og vestover gjennom Turkestan, V-Himalaia, Iran, N-Irak, Midtøsten, Transkaukasias og Lilleasia. - Nominatrasen ruger i Mellom- og N-Europa, mot øst til Ural, mot sør til S-Frankrike, Italia, N-Balkan og Ukraina. Flere raser innen utbredelsesområdet.

UTBREDELSE I NORGE

Ruger i Oslofjordområdet, dessuten hekkefunn i Oppland, på Sørlandet og i Rogaland. Første hekkefunn i Norge ble gjort i 1953 i Øyenkilen, Onsøy.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Spredt over hele fylket, foruten hekkefunnet i Onsøy i 1953 er arten påvist rugende på Traramoen i Fredrikstad i 1959 og 1960. Ved Sentralsykehuset, Fredrikstad, og ved Fagerli, Fredrikstad, i 1961. I Gamlebyen, Fredrikstad, i 1971, 1973 og 1974 og i Moss sentrum i 1975. Syngende hanner er observert flere steder i hekketiden.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Delvis standfugl som streifer endel omkring om vinteren. Som hekkehabitat velger den åpent landskap med løvtrær, skogkanter, hager og alleer; oppsøker med forkjærlighet åpne felter med rike ansamlinger av tistler og borrarer. Holder seg unna større skogstrekninger. Reiret plasseres vanskelig tilgjengelig høyt over bakken og ofte ute på en grein. 4-6 egg legges i mai og stillitsen kan ha et 2. kull i juli. Eggene ruges i 12-14 d av hunnen. Ungen er flyvedyktig etter 12-15 d.

Føden består hovedsakelig av frø, særlig fra kurvplanter som borrarer, tistler, løvetann, knoppurt og dessuten bjørk, or, alm og furu. Spiser også rognebær, knopper og bladspisser. Om sommeren endel insekter.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Arten er ganske vanlig i Skåne i Sverige og i hele Danmark. Den norske bestanden er anslått til mellom 100 og 1000 par. Lokale fluktuasjoner forekommer. I Østfold må en regne med at arten hekker med noen få par årlig.

NEGATIVE FAKTORER

Moderne jordbruk med slått av veikanter og spøyting har sikkert negativ virkning på arten. Høstpløying har medført et mindre nærings-tilbud for overvintrende fugler.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som sjelden av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

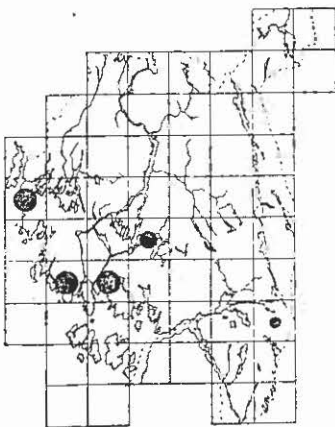
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av artens utbredelse og hekkebiologi er svært ønskelig. Mindre sprøyting og "frisering" i jordbruket vil være positivt for arten.

LITTERATUR: 2, 12, 83, 87, 88, 169, 313, 324, 350, 351, 395.

STILLITS

Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking, mellomstort plott: sansynlig hekking og lite plott: mulig hekking.

Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palae-arctic. Sort felt = hekkeområder, grå felt = overvintringsområder og skravert felt = områder hvor arten påtreffes i t rekktidene.

GRÅSISIK *Carduelis flammea cabaret*

Status: **USIKKER**

Orden: Passeriformes
Familie: Fringillidae

GLOBAL UTBREDELSE

Artens utbredelse cirkumpolar holarktisk; Island, Fennoskandia, N-Asia sør til ca. 55-60°N, Alaska, Kanada, Grønland, dessuten isolert på De britiske øyer og i fjelltraktene i Mellom-Europa. Rasen cabaret på De britiske øyer og i Alpene og nordover til Danmark og Sør-Sverige.

UTBREDELSE I NORGE

Arten forekommer over det meste av landet, men mangler i lavlandet. Rasen cabaret ble første gang påvist rugende på jøren i 1975. Mange observasjoner av cabaret-gråsisiker er gjort i Sør-Norge siden den med sikkerhet ble påvist her i landet i 1962.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Ett hekkefunn som ble gjort på Hvaler i mai 1981 gjaldt antagelig rasen cabaret. Flere individer av rasen er fanget ved Akerøya Ornitologiske Stasjon. F.eks. 4 individer høsten 1988. Ved nærmere undersøkelser er det ikke utenkelig at rasen vil vise seg å hekke hos oss.

ØKOLOGI/HABITETKRAV

Trekk og streffugl, overvintrer i V-Europa. Nominatrasens hekkebiotop er hovedsakelig i bjørkefeltet i fjellregionen, lavlandshekking foregår oftest i større barskogsområder, i skogholt ved myrer og andre åpne plasser. Rasen cabaret ser ut til å foretrekke furuplantasjer og lyngheier. Reiret plasseres i trær eller på bakken. 5-6 (3-8) egg legges i april/mai og ruges i 10-12 d av hunnen. Ungen blir flyvedyktig etter a. 12 d.

Føden består hovedsakelig av frø, i hekketiden mye insekter som også ungene føres med.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Den norske bestanden av arten er anslått til 100.000-1.000.000 par, mens rasen cabaret antagelig ruger meget fåtallig. Cabaret-gråsisiken har spredt seg mot sør, øst og nord siden 1940-årene. Første hekkefunn i Nederland i 1942, i V-Tyskland i 1947, i Danmark i 1954, i NV-Frankrike i 1966 og i Sverige i 1975. I Danmark ble bestanden i 1966 anslått til mer enn 200 par og i 1969 minst 300-400 par. I 1978 hekket 21-26 par på den svenske Våtkusten med nordligste funn på Brännö i Gøteborg og Bohuslän. Det ser ut til at rasen cabaret fremdeles sprer seg mot nord.

NEGATIVE FAKTORER

Ingen er registrert.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av artens opptreden i fylket er ønskelig. Arten kan vise seg å forekomme i den plantede verneskogen på Hvaler, denne bør derfor bevares.

LITTERATUR: 51, 52, 87, 109, 168, 169, 301, 395.

GRÁSISIK
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sort felt= hekkeområder grå felt= overvintringsområder. NB! kartet skiller ikke mellom underarter men gjelder arten Grásik.

ROSENFINK *Carpodacus erythrinus*

Status: **USIKKER**

Orden: Passeriformes
Familie: Fringillidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten nesten trans-paleartisk. - Nominatrasen ruger i S-Fennoskandia, Danmark og over store deler av resterende V-Europa inkl. De britiske øyer, N- og Mellom-Russland og Sibir til Lena og Baikalsjøen. Avløst av andre raser i Ø-Sibir, NØ-Lilleasia, Kaukasus, N-Iran, Altai, Tien Shan, Afghanistan, Himalaia og V-Kina.

UTBREDELSE I NORGE

Første gang påvist i Norge i 1882 i Oslo. Deretter drøyet det helt til 1934 før arten igjen ble registrert, på Utsira i Rogaland. Første rugefunn ble gjort ved Fiskumvannet i Buskerud i 1970. Arten hekker nå spredt i lavereliggende deler av Østlandet og Sørlandet. Syngende hanner er registrert nord til Nordland.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Første observasjon i fylket var 1 syngende hann på Akerøya i Hvaler 15/5-67. Første hekkefunn ble gjort i Heravassdraget i Trøgstad i 1981, også i 1982 ble det gjort hekkefunn her. Ved Visterflo i Tune ble rugefunn gjort i 1983. Syngende hanner av arten blir registrert mange steder i fylket i hekkesesongen hvert år. Arten hekker sikkert på mange egnede lokaliteter over hele Østfold.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Treffugl som overvintrer i SØ-Asia. Arten er opprinnelig tilpasset miljøet på overgangen mellom steppe og skog, eller også fjelltrakter med busker og åpent terreng. Holder oss til ved løvenger og i busksnor og tett vegetasjon, og ofte i tilknytning til en eller annen form for vann og våtmark. Reiret plasseres som regel lavt i en busk eller i et tre. 5 (4-6) egg legges i mai/juni og ruges i ca. 12 d av hunnen. Ungen er flyvedyktig etter 11-15 d.

Føden er utpreget vegetabilsk, og reirungene mates med frø og andre plantedeler som den voksne gulper opp fra kroen.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Arten ekspanderte vestover i begynnelsen av forrige århundre, trakk seg tilbake i 1840-årene og ekspanderte på ny vestover i flere bølger etter 1900. Første hekkefunn i Sverige 1938. I 1958 ble 31 syngende hanner registrert, 1964 - 101, 1969 - 371 og i 1974 - 1409 syngende individer. Arten øker stadig i Sverige. I Finland hekket ca. 10.000 par i 1945, 60.000 par i 1955 og 360.000 par i 1974 og arten er idag en alminnelig hekkefugl i Finland. I Danmark ble arten påvist rugende i 1972 og rosenfinken sprer seg også her. Den norske hekkebestanden ble anslått til 100-1000 par i 1987. Det er vanskelig å si noe eksakt om Østfoldbestanden da ingen grundige undersøkelser foreligger. Men det er grunn til å tro at vi har en mindre fast bestand.

NEGATIVE FAKTORER

Hos oss er arten ofte knyttet til vassdrag, våtmark og åpne raviner. Disse blir ofte gjenstand for igjenfylling, drenering og oppdyrking.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Arten forekommer innenfor flere verneområder.

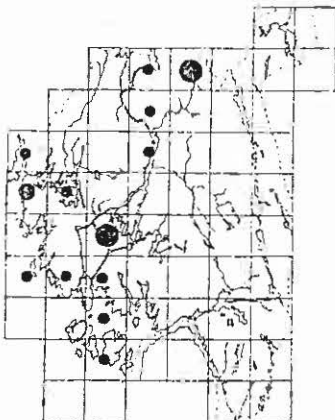
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten forekommer innenfor flere opprettede/foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av utbredelse, habitatvalg og hekkebiologi er ønskelig ved vegetasjon. Våtmarker og vassdrag må bevares og ikke "friseres" bort. Ravinelandskapet må også bevares.

LITTERATUR: 109, 169, 395, 427, 457.

ROSENFINK
Venstre: Artens utbredelse i Østfold modifisert etter Viker 1984 Status for Atlasprosjektet. Stort plott: konstatert hekking, lite plott: mulig hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktisk etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palae-arctic. Sort felt = hekkeområde, skravert felt = områder hvor arten påtreffes i trekk tidene.

KJERNEBITER *Coccothraustes coccothraustes*

Status: **USIKKER**

Orden: Passeriformes
Familie: Fungillidae

GLOBAL UTBREDELSE

Palearktisk art. - Nominatrasen ruger fra S- og Mellom-Europa, inkl. Korsika og Sardinia, nordover til England, S-Norge, S-Sverige og Russland til ca. 60-62°N, østover gjennom Mellom-Russland til Ural. Dessuten isolert i SØ-Sibir fra Jenisei og Altai til Amur og Ussuri-området, Mandsjuria og N-Korea. Avløst av nærstående raser i NV-Arfika, Kaukasus og N-Japan, dessuten en mer avvikende rase isolert i Turkestan og sannsynligvis i N-Afganistan.

UTBREDELSE I NORGE

Sjelden, man har siden 1950 vist tydelig økning og ruger nå regelmesseig i lavlandet rundt Oslofjorden og mot Vest til Vest-Agder. Særlig i Vestfold synes det å være en god bestand.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Arten ble ikke registrert som rugefugl i Østfold før i 1985, da ble nyutfløyen dårlig flygedyktig unge og foreldrefugler observert ved Lekum i Eidsberg. Kjernebiten blir helst registrert hos oss om vinteren, men det finnes uten tvil mange velegnede hekkebiotoper i Østfold. Særlig fra Rygge og Moss foreligger det mange observasjoner.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Overveiende streiffugl. Holder til i løv- og blandingsskog, parkanlegg med store trær. Reiret plasseres i både løv- og bartre selv om det synes som om løvtrær foretrekkes. 5 (4-7) egg legges i mai og ruges i 12 - 13 (11-14) d. av hunnen. Ungen blir flyvedyktig etter ca. 14 d.

Føden er mest vegetabilier og kjernebiteren er en spesialist som er spesielt utrustet til å knekke meget harde steiner, særlig av kirsebær, moreller og plommer. Den spiser frøene, men vraker fruktkjøttet. Tar også frø av hegg, rogn, hagtorn, ask, lønn, furu og gran etc. Spiser om sommeren også en del insekter som også ungene fores med.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Bestanden har øket i de skandinaviske land siden 1950. I Danmark er den ganske alminnelig, likeså i Sør-Sverige. I Norge ble bestanden estimert til 10-100 par i 1987. En kan ikke se bort fra at Østfold også har en liten bestand av arten.

NEGATIVE FAKTORER

Ødeleggelse eller forringelse av hekkebiotopen gjennom avvirkning av løvskog og overgang til granskog. Rydding av kantsoner mot jordbruksarealer er også uheldig.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II.

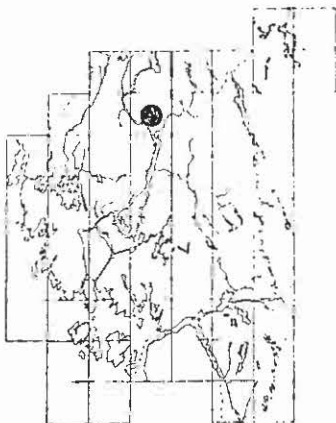
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Hekkefunet i 1985 ble gjort like ved et edelløvskogsreservat. Flere andre slike reservater er potensielle rugekvaliteter for kjernebiter.

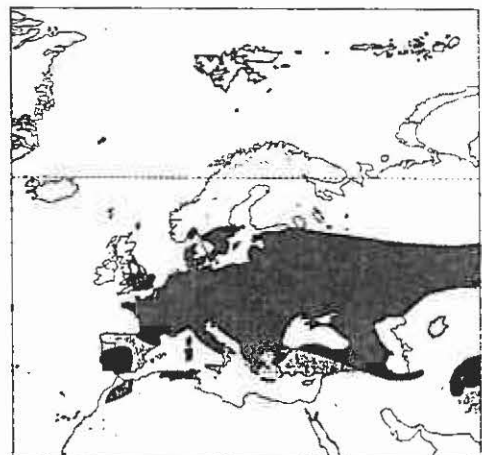
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av utbredelse og hekkebiologi samt habitatkrav er ønskelig. Rasering av gammel løvskog og for mye "frisering" av kantsoner i jordbrukslandskapet må unngås.

LITTERATUR: 2, 71, 87, 109, 169, 193, 196, 395, 404, 501.

KJERNEBITER
Venstre: Artens utbredelse i Østfold. Stort plott: konstatert hekking.
Høyre: Artens utbredelse i Vest Palearktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palearctic. Sort felt= hekkeområder, grå felt= overvintringsområder.

HORTULAN *Emberiza hortulana*

Status: **FORSVUNNET/TROLIG FORSVUNNET**

Orden Passeriformes
Familie: Emberizidae

GLOBAL UTBREDELSE

Vestlig palearktisk. Ruger fra V-Europa - unntatt De britiske øyer, V-Norge og de vestlige, maritime deler av kontinentet fra Danmark sør til V-Frankrike - mot øst gjennom Russland og SV-Sibir til Altai og NV-Mongolia, dessuten gjennom Lilleasia og Kaukasus til Iran og S-Transkaspia.

UTBREDELSE I NORGE

Arten har gått voldsomt tilbake i utbredelse og antall, har sin viktigste utbredelse i flatbygdene på østlandet spesielt i Mjøstraktene. Finnes også sparsomt mot sør til Sørlandet.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Arten var i tiden omkring århundreskiftet jevnt utbredt i fylket, men i dag registreres kun fugler i trekktidene vår og høst.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Trekkfugl som overvintrer i tropisk Afrika nord for Ekvator. Har en mengde forskjellige tilholdssteder, vesentlig tørre områder med spredte trær og et nesten sammenhengende feltskikt av lavt gress og urter. I-Sverige ofte tørre soleksponerte knauser med spredte trær, og havnehager og løvskogsholt i tilknytning til dyrket mark og hogstflater. Reiret plasseres på bakken godt skjult i vegetasjonen. 5 (4-6) egg legges i siste halvdel av mai og ruges i 11 - 13 d. av hunnen. Ungen er flygedyktig etter 10 - 15 d.

Føden består både av vegetabilier og animalier, nærmere bestemt frø og evertebrater. Ungen fores bl.a. med fluer, gresshopper, larver og meitemark.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

I sentral-Europa har arten minket katastrofalt de senere år. I Sverige har arten også gått kraftig tilbake i flere perioder spesielt under 1950-tallet og første halvdel av 1960-tallet. Bestandene har her tatt seg noe opp igjen fra slutten av 1960-tallet. I Finland er bestanden trolig stabil, mens den på Åland har minket drastisk fra 20- og 30-åra fram til 1975-77. I Danmark hekker arten ikke, men syngende hanne blir hørt. Den norske bestanden har gått sterkt tilbake og talte i 1987 1000-10000 par.

NEGATIVE FAKTORER

I mange områder med intensivt jordbruk har reduksjonen i åpne områder holdt åpne ved beiting utvilsomt redusert hekkemulighetene. Kvikk-

sølvforgiftning fra beiset såkorn var en sterkt virkende negativ faktor på 1950- og 60-tallet. Tilgang på føde i trekk og overvintringsområder er også en mulig negativ faktor. Tørke i overvintringsområdene er også negativt (Sahel-beltet). Fangst av trekkende hortulaner har lenge forekommet i Middelhavslandene.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bergnkonferansens liste III. Listet som sårbar av Direktoratet for Naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Arten hekker i noen verneområder. Undersøkelse av utbredelse i Østfold, Akershus og deler av Hedmark er gjort i regi av Miljøverndepartementet.

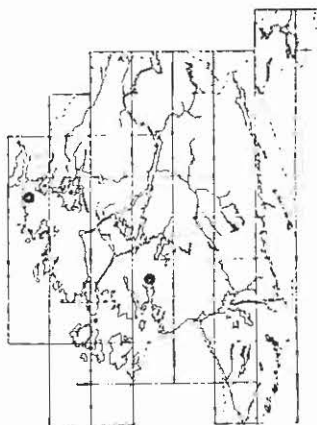
IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Undersøkelse av utbredelse i fylket ble gjort i forbindelse med arbeidet nevnt ovenfor.

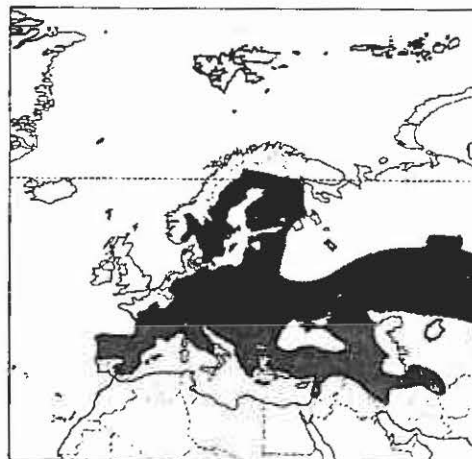
AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Ny undersøkelse angående artens utbredelse er ønskelig. Det er ønskelig med flere dyr på gamle utmarksbeiter. Press bør legges på landene hvor hortulanefangst fremdeles pågår (jfr. Bonnkonvensjonen).

LITTERATUR: 2, 83, 87, 154, 155, 169, 305, 351, 352, 383, 395, 427, 440, 454.

HORTULAN
Venstre: Artens utbredelse i Østfold etter Viker 1984
Status for Atlasprosjektet
Lite plott: syngende hanner.
Høyre: Artens utbredelse i Vest-Palæarktis etter Harrison 1982 An atlas of the birds of the Western Palæarctic. Sort felt = hekkeområder, skravert felt = områder hvor arten påtreffes i trekk tidene.

PIGGSVIN *Erinaceus europaeus*

Status: SÅRBAR

Orden: Insectivora
Familie: Erinaceidae

GLOBAL UTBREDELSE

Utbredt over det meste av Europa gjennom Asia til Stillehavet og sørover ned i Afrika.

UTBREDELSE I NORGE

I Sør-Norge unntatt de sentrale fjelltraktene. I Trøndelag en rekke steder i lavlandet og enkelte steder i kyststrøkene nordover til Salten. På 1800-tallet fantes arten bare mellom Halden og Kongsvinger, men begynte å spre seg etter 1870-årene.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Utbredt over hele fylket i passende biotoper, ser ut til å unngå høyereliggende strøk hvor barskog dominerer.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Piggsvinet forekommer helst i løvskog med småkratt, men opptrer også ofte i parker og villahager. Parringen foregår i mai-juni og drektighetstiden er 31-39 d. 2-10 unger, oftest 5 dier moren i 3-4 uker og følger henne i noen måneder. Forplantningsdyktig blir piggsvinet normalt først etter ett år. Piggsvinet er nattaktivt. Om høsten lager arten et vinterbol hvor den går i dvale. Fra oktober til april er normal-vintersøvntid. Vinterhiet plasseres under trerøtter, i steinrøyser, i jordhull og komposthauger. Ikke sjelden under uthus.

Føden består hovedsakelig av animalier, men vegetabilier tas også. Snegler, mark, insekter, frosk, padder, firfisle, stålorm, egg og unger av markhekkende fugler. Åtsler og nedfallsfrukt, bær og sopp inngår også i dietten. Arten er i stand til å drepe og spise hoggorm.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

I Norge øket utbredelsen og bestanden blant annet ved hjelp av utsettelse, i de senere år er det imidlertid grunn til å tro at arten har gått mye tilbake. I Sverige er det indikasjoner på at arten har gått tilbake siden 1950.

NEGATIVE FAKTORER

Biotopforandringer er en trussel mot arten, kulturlandskap med løvskog erstattes med plantet barskog eller utnyttes på annen måte, f.eks. industri og boligbygging. Det blir stadig vanskeligere for arten å finne egnede steder til vinterhiet, spesielt i boligstrøk hvor det snart bare finnes åpne velfriserte hager og parker. Motorisert ferdsel er ganske sikkert en negativ faktor da arten er svært utsatt for å bli ihjelkjørt. Miljøgifter i landbruket og konkurranse med grevling har blitt nevnt. Rottegift tar livet av mange piggsvin.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som sjelden av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

En undersøkelse over utbredelse, biologi og bestand ble utført for VVF i 1984.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av artens bestandsstørrelse, yngelsuksess, utbredelse og vandringer er ønskelig. Informasjon til allmennheten og artens krav til leve- og overvintringsområder aktuelt.

LITTERATUR: 2, 16, 58, 64, 83, 86, 157, 159, 165,
177, 330, 424.

PIGGSVIN
Høyre: Artens utbredelse i
Europa . etter
Björvall & Ullström 1985
Daggdjur-alla Europas arter
Sort felt=yngleutbredelse.

VANNFLAGGERMUS *Myotis daubentonii*

Status: USIKKER

Orden: Chiroptera
Familie: Vespertilionidae

GLOBAL UTBREDELSE

Utbredt over det meste av Europa, men mangler på Balkan og de nordligste deler av Fennoskandia. Arten er videre utbredt gjennom Sør-Sibir øst til Vladivostok, Korea og Mandsjuria, Kurilene, Sakhalin og Hokkaido.

UTBREDELSE I NORGE

Spredt og fåtallig i de sørlige og østlige lavlandsdistriktene opp til Rendalen. På Vestlandet hist og her opp til Nordfjordeid.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Antagelig utbredt på egnede lokaliteter over hele fylket.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Arten blir oftest funnet i områder ved elvebredder og rundt dammer og sjøer, ofte i kulturlandskap. Oppholdsplass om dagen som oftest i naturlige hulrom som hule trær, fjellsprekker o.l. Forplantningen er lite kjent, men den ene ungen blir født omkring midten av juli. Hunnene samler seg da i forplantningsgrupper som kan telle flere hundre individer. Som ynglested velges også oftest naturlige hulrom, men arten kan også benytte holker, bygninger o.l. Vannflaggermusa kan oppnå en alder av 20 år.

Arten går i vinterdvale fra oktober til mai og velger da frostfrie meget fuktige lokaliteter (relativ fuktighet over 90%) bl.a. i gruver, huler og kjellere. Ofte flere sammen.

Føden er utelukkende animalsk og består hovedsakelig av nattsommerfugler, fluer, døgnfluer og vårfluer.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Bestandene i Europa er generelt stabile, men noen nedganger har blitt registrert på yngleplasser som har vært kjent lenge. Arten er antakelig en av de tallrikste av alle flaggermus i Europa. Den norske bestanden er ikke kjent.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Arten er totalfredet.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten forekommer innenfor allerede opprettede verneområder og innefor foreslåtte verneområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Artens utbredelse hos oss bør kartlegges og studier av artens biologi igangsettes. En vet alt for lite om arten til at den kan forvaltes på en tilfredsstillende måte.

LITTERATUR: 2, 64, 86, 136, 157, 159, 231, 296, 308, 332, 424,
431, 442, 490.

VANNFLAGGERMUS
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter Stebbings
1986 Distribution and status
of bats in Europe. Grå felt-
yngleområde.

SKJEGGFLAGGERMUS *Myotis mystacinus*

Status: **USIKKER**

Orden: Chiroptera
Familie: Vespertilionidae

GLOBAL UTBREDELSE

Utbredt over det meste av Europa unntatt største delen av Danmark og Nord-Skottland. Arten er palearktisk og er utbredt fra Irland til Japan nord til ca. 65°N, den går syd til Marokko og sydøst til Iran og Himalaya.

UTBREDELSE I NORGE

Utbredt i Sør-Norge opp til Trøndelag, unntatt i fjelltraktene. Antakelig ganske vanlig i de sørligste kyststrøkene, spredt og fåtallig ellers.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Antakelig utbredt på egnede lokaliteter over hele fylket.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Foretrekker blandingsskog og løvskog nær vann, skogkanter og kratt samt elvebredder. Oppholder seg om dagen mest i bygninger, men også i hule trær. Ungen fødes i midten av juli. Arten kan bli 15-16 år gammel.

Skjeggflaggermusa går i vinterdvale fra oktober til mai. Lokaliteten for denne er ofte lik oppholdsstedene om sommeren. Overvintrer gjerne kolonivis.

Føden er kun animalsk og består av nattsommerfugler, tovinger, små biller osv.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Bestandsstørrelsen er lite kjent, den oppretter små og spredte kolonier. Arten er sjelden i størsteparten av Europa og noen populasjoner har gått tilbake, mens andre har øket. En kjenner ikke den norske bestanden, men den anses som stabil.

NEGATIVE FAKTORER

Nedhugging av hule trær, forstyrrelser på overvintringsplassen samt restaurering av bygninger og bruk av impregnering i byggematerialer.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Regnes av Stebbings som sårbar innenfor EF-landene, men ikke på verdensbasis. Regnes ikke som truet i Norge.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Arten er totalfredet.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten forekommer i tilknytning til vernede/foreslåtte vernede områder i fylket.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Artens utbredelse hos oss bør kartlegges og studier av artens biologi igangsettes. En vet alt for lite om arten til at den kan forvaltes på en tilfredsstillende måte.

LITTERATUR: 2,64,86,136,157,159,231,296,424,431,442,
490.

SKJEGGFLAGGERMUS
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter Stebbings
1986 Distribution and status
of bats in Europe. Grå felt=
yngleområde.

SKIMMELFLAGGERMUS *Vespertilio murinus*

Status: **USIKKER**

Orden: Chiroptera
Familie: Vespertilionidae

GLOBAL UTBREDELSE

I Europa i Østerrike, Sveits, Ungarn, Tsjekkoslovakia, Jugoslavia, Albania, Romania, Bulgaria, Polen, Øst-Tyskland og sydlige deler av Fennoskandia videre gjennom Sør-Sibir til Ussuri og syd til Iran og Afganistan.

UTBREDELSE I NORGE

Kjent fra traktene omkring Oslo og Stavanger.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Antakelig utbredt på passende lokaliteter i fylket.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

I Sentraleuropa finnes den i kulturlandskap, men også i stenete fjellområder. Hos oss er den kjent som by- og husflaggermus. Oppholdssted om dagen er bygninger (sprekker, ventiler, kirketårn osv.), ofte flere dyr sammen. Ungen fødes i juni og skimmelflaggermusen kan bli 8-10 år gammel.

Arten går i vinterdvale fra oktober til mai og velger da mer beskyttende steder som loft, kjellere og huler. Arten tåler ganske mye kulde og er om høsten fremdeles aktiv selv når temperaturen nærmer seg null. Kan foreta lange vandringer.

Føden er animalsk og består av nattsommerfugler, biller, fluer, mygg og andre insekter.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Bestandsstørrelsen er generelt sett dårlig kjent, men arten er vidt utbredt i Øst-Europa. I Norge er bestanden oppgitt som stabil selv om bestandstall ikke er oppgitt.

NEGATIVE FAKTORER

Restaurering og desinfisering av gamle hus er en negativ faktor. Impregnering av materialer, og sanering av gamle bygninger.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Stebbing fører arten til gruppe Sjelden i EF og verden. Anses ikke som truet i Norden og Norge.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Arten er totalfredet.

DVERGFLAGGERMUS *Pipistrellus pipistrellus* Status: **USIKKER**

Orden: Chiroptera
Familie: Vespertilionidae

GLOBAL UTBREDELSE

Utbredt i hele Europa unntatt nordlige deler av Fennoskanida. Videre østover til Volga og Kaukasus. I Marokko, Lilleasia og Palestina, Turkestan, Iran, Afghanistan og Kashmir.

UTBREDELSE I NORGE

Finnes på Sør-Østlandet nord til Hamar og langs kysten nord til Sundalsfjorden.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Finnes antakelig på flere egnede lokaliteter i fylket. Sommeren 1989 ble det funnet en stor koloni i et bolighus i Råde.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Forekommer oftest ved bebyggelse og i kulturlandskapet. Den har med fremgang tilpasset seg en rekke biotoper. Oppholdssteder i bygninger og hule trær. 1-2 unger fødes i juni-juli etter en drektighetstid på 35-44 d. Arten kan bli 8-10 år gammel.

Arten går i dvale fra oktober til april ofte mange sammen (en ofte omtalt hule i Romania inneholder nære 100.000 overvintrende dyr) på omtrent samme lokaliteter som om sommeren, men også i stenbrudd og huler. Arten er bare funnet overvintrende i Norge 1 gang og er antakelig en art som trekker bort fra landet om vinteren.

Føden er animalsk og består av småinsekter av alle slag.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Antakelig den vanligste arten i Europa og kolonier på mange tusener er kjent, men det har vært en generell nedgang i området siden 1950. I Norge er populasjonen stabil og mulig økende.

NEGATIVE FAKTORER

Bruk av pesticider i landbruket og fjerning av hule trær er en viktig negativ faktor. Impregnering av treverk, veggisolasjon og forstyrrelser av kolonier.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Stebbing anfører arten som sårbar innen EF-landene og i verden forøvrig. Ikke ansett som truet i Norden generelt. Listet som usikker av Direktoratet for naturforvaltning.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

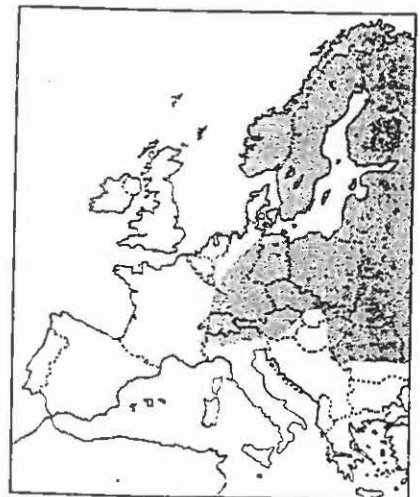
Arten er totalfredet.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Artens utbredelse hos oss bør kartlegges og studier av artens biologi igangsettes. En vet alt for lite om arten til at den kan forvaltes på en tilfredsstillende måte.

LITTERATUR: 2, 64, 86, 136, 157, 159, 231, 296, 424, 431, 442, 490.

NORDFLAGGERMUS
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter Stebbings
1986 Distribution and status
of bats in Europe. Grå felt=
yngleutbredelse

NORDFLAGGERMUS *Eptesicus nilssonii*

Status: **USIKKER**

Orden: Chiroptera
Familie: Vespertilionidae

GLOBAL UTBREDELSE

I Europa i Fennoskandia, Sveits, Østerrike, Tsjekkoslovakia, Øst-Tyskland, Polen, Øst-Ungarn og Nord-Romania. Videre utbredt til Øst-Sibir og sør til Irak, Elburz-fjellene, Pamir og Tibet.

UTBREDELSE I NORGE

I hele Sør-Norge opp til ca. 1000 m.h.o. Sjeldnere i Nord-Norge, men går nord for Polarsirkelen. Forekommer lengre mot nord og tåler værskiftningen bedre enn andre Fennoskandiske flaggermusarter.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Ved nærmere undersøkelser vil nok arten vise seg å opptre svært mange steder hos oss.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Arten har ikke spesielt strenge biotopkrav og finnes i kulturlandskap, byer, skog (også ren barskog) og fjelltrakter. Oppholdssted i bygninger og hule trær. Ofte i store grupper. 1-2 unger fødes i begynnelsen av juli. Arten kan bli 8-10 år gammel.

Arten går i vinterdvale fra slutten av oktober til slutten av april. Den velger da beskyttende steder som huler, låver, fjellkløfter og hule trær.

Føden er animalsk og består av nattsommerfugler, fluer og mygg.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Arten er sjelden i Vest- og Sentral-Europa, men ganske vanlig og den tallrikste arten i Fennoskandia. Bestandsstørrelsen i Norge oppgis til å være stabil eller økende.

NEGATIVE FAKTORER

Restaurering av bygninger og bruk av desinfeksjonsmidler og impregnering samt utrensning av hultrær er de største negative faktorene for arten.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Stebbing angir arten som gjelden innen EF-landene og som ikke truet eller dårlig kjent på verdensbasis. Arten anses ikke som truet i Norden eller Norge.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

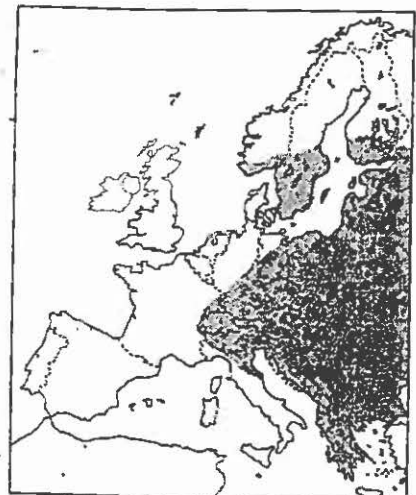
Arten er totalfredet.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Artens utbredelse hos oss bør kartlegges og studier av artens biologi igangsettes. En vet alt for lite om arten til at den kan forvaltes på en tilfredsstillende måte.

LITTERATUR: 2,64,86,136,157,159,231,424,431,442,490.

SKIMMELFLAGGERMUS
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter Stebbings
1986 Distribution and status
of bats in Europe. Grå felt-
yngleområde.

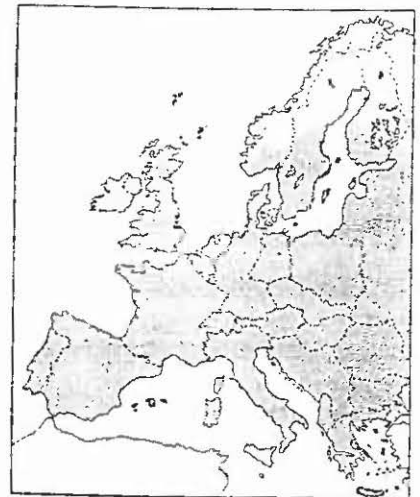

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Artens utbredelse hos oss bør kartlegges og studier av artens biologi igangsettes. En vet alt for lite om arten til at den kan forvaltes på en tilfredsstillende måte.

LITTERATUR: 2,64,83,86,136,157,159,231,424,430,431,
442,490.

DVERGFLAGGERMUS
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter Stebbings
1986 Distribution and status
of bats in Europe. Grå feit-
yngleområde.

LANGØRET FLAGGERMUS *Plecotus auritus*

Status: USIKKER

Orden: Chiroptera
Familie: Vespertilionidae

GLOBAL UTBREDELSE

Utbredt i hele Europa unntatt Sør-Italia, Sicilia, Korsika, Sardinia og muligens Hellas. Utbredelsen på den Iberiske halvøy dårlig kjent. Mangler også i det nordlige Fennoskandia. Videre utbredt østover til Krim, Kaukasus og Mongolia, Sydøst-Sibir og Nordvest-Kina, Sakhalin, Hokkaido og Nord-Honshu.

UTBREDELSE I NORGE

Vanlig i Sør-Norge, på Sørlandet og Vestlandet nordover til Kristiansund. Fåttallig på Østlandet.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Enkeltindivider påtruffet bl.a. på Akerøya, da sikkert individer på trekk.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Lever i skoger og parklandskap, i Sør-Europa går den ganske høyt over havet. Oppholdssteder i hus, på loft, uthus, hule trær og rugekasser. Danner mindre spredte kolonier. 1-2 unger fødes i juni/juli. Arten kan bli 12-13 år gammel.

Går i vinterdvale fra september til mai på beskyttede steder som huler, kjellere osv.

Føden er animalsk og består hovedsakelig av nattsommerfugler, mygg, biller, sommerfugler og stankelbeinmygg.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Ganske tallrik i landene innefor EF, unntatt i sør. Sterk nedgang i bestanden er rapportert fra Nederland. Den norske bestanden er stabil og arten er ganske tallrik.

NEGATIVE FAKTORER

Mangel på hule trær og impregnering av byggematerialer er nevnt som viktige negative faktorer.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Stebbing anser arten å være sårbar i Europa og verden forøvrig. Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Blir listet som usikker av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSETTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

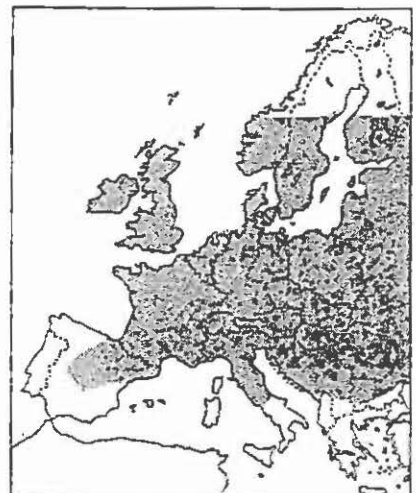
Arten er totalfredet.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Artens utbredelse hos oss bør kartlegges og studier av artens biologi igangsettes. En vet alt for lite om arten til at den kan forvaltes på en tilfredsstillende måte. Uthenging av spesielle flaggermuskasser aktuelt.

LITTERATUR: 2,64,83,86,136,157,159,231,296,424,431,
442,490.

LANGØRET FLAGGERMUS
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter Stebbings
1986 Distribution and status
of bats in Europe. Grå felte-
yngleområde.

SØRHARE *Lepus europaeus*

Status: **USIKKER**

Orden: Lagomorpha
Familie: Leporidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten forekommer over hele Europa, unntatt nordre og midterste deler av Fennoskandia, Island, SV & V-Irland samt Sardinia og Pyreneerhalvøya (der den blir erstattet av kappharen *L. capensis*). Videre finnes den innen store deler av V-Asia, i Midtøsten og deler av Ø-Afrika. I Sør-Sverige og i Nord-Irland er arten satt ut. Arten er også satt ut i Australia, Argentina og rundt de store sjøene i Nord-Amerika.

UTBREDELSE I NORGE

Allerede i forrige århundre ble arten forsøkt utsatt i Norge. På Kalvøya ved Stavanger i 1878, på Fredøy ved Kristiansund også i 1878, på Ostøya i indre Oslofjord i 1901 og på Hankø i 1904. Alle steder utenom Ostøya forsvant harene ganske raskt, her imidlertid spredte den seg over isen til andre øyer og også til fastlandet. I 1905 og 1906 ble den påtruffet 15 km fra øyene helt oppe i Sørkedalen og i 1911 ble et eksemplar skutt i Asker.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Sørharene som idag finnes i Østfold, stammer sikkert fra utsettinger foretatt flere steder i fylket opp gjennom årene. Sørhare har blitt observert flere steder i fylket, bl.a. på Kråkerøy. I dag treffes den helst helt SØ i fylket i traktene ved Halden og Idd. Disse harene kan også delvis ha fått rekruttering fra Sverige.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Arten trives ikke i rent skogsmiljø, den foretrekker åpne marker med innslag av buskvegetasjon. En undersøkelse fra Skåne viser at sørharen har tettest bestander på dyrket mark og beitemark har tettere populasjon enn slåtteng, men arten unngår kontakt med beitende dyr. I Syd-Sverige og enda lenger sør fødes det første kullet allerede i februar og senere rekker hunnen å få to eller tre kull til, 2-4 unger pr. kull. Drektighetstiden er 40-46 d. Direkte etter fødselen flytter hunnen ungene et stykke, noe som trolig gjør det vanskeligere for predatorer å finne dem.

Føden består av forskjellige gress og urter.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Avskytning i Sverige 1982/83 oppgikk til nesten 50.000 dyr. I Norge og Østfold vet en svært lite om bestandsstørrelse og den generelle tilstand og utviklingen i bestanden. Denne er trolig meget liten.

NEGATIVE FAKTORER

For mange beitedyr holder sørharen unna, en tetthet på ca. 20 storfe pr. hektar holder arten helt borte. Mangelen på gammelt kulturlandskap med allsidig jordbruk er nok den største trusselen mot arten hos oss, kombinert med harde vintre.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

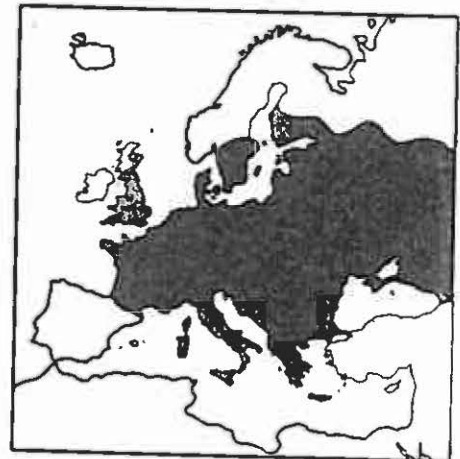
Oppført på Bernkonvensjonens liste III.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Det er åpnet for alminnelig jakt på arten fra 10.9-28/29.2. Inntil man har klargjort hvor stor bestanden er hos oss, bør arten totalfredes. Om en ønsker en større bestand av sørhare er det mulig å øke denne ved utsettinger.

LITTERATUR: 64,86,157,159,424.

SØRHARE
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter
Björvall & Ullström 1985
Daggdjur-alla Europas arter
Sort felt= Yngleområde.

BEVER Castor fiber

Status: **SJELDEN**

Orden: Rodentia
Familie: Castoridae

GLOBAL UTBREDELSE

Fantes tidligere i hele Europa, Nord- og Mellom-Asia til Mongolia. I Europa nå i Norge, Rhône-deltaet og Elben. Innført igjen til Sverige, Finland, Polen, Østerrike og Sveits. I Sovjet har arten også vid utbredelse, men også her har arten vært fåtallig og bestanden har blitt bygget opp igjen ved hjelp av utsettinger. Utenfor Rhône-deltaet og Elben har arten også blitt satt ut andre steder i Frankrike og Tyskland.

UTBREDELSE I NORGE

Tidligere i hele landet. Nå i Agder-fylkene, Telemark og Vestfold. Lokalt i Østfold, Oslomarka, i Trysil, Engerdalen, Rendalen, Åsnes, Hattfjelldal, Bjerkreim, Lunde og Forsand i Rogaland og i Veigelven i Hordaland.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Forekommer lokalt innenfor raet og sør til Idd i Halden kommune. Flere vassdrag har fått tilhold av bever de senere år.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Åpen skog med mye løvtrær nær vann som ikke blir bunnfrosset om vinteren er artens prefererte biotop. Arten er stedbundet, men kan vandre fra ett område på grunn av "overbefolkning" eller dårlige næringsforhold. Bygger ofte dammer for å regulere vannstanden innen tilholdsstedet sitt. Disse kan bli opp til 150 m lange. Beveren bygger en solid hytte som brukes til oppholdssted og til ungene, hytta er meget solid og har inngang under vann. Parringstiden er i februar og i begynnelsen av juni fødes 1-4 unger. Ungene blir i lag med foreldrene i 2 år.

Føden består utelukkende av vegetabilier fra urter og gress som hentes på land og i vann til barken fra store løvtrær som den feller.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Omkring 1890 var beveren nesten utryddet i de fleste land i Mellom-Europa, bare Norge, Tyskland, Frankrike, Polen og Russland hadde mindre stammer igjen. I Polen døde restbestander ut under siste verdenskrig. Arten er senere utsatt i en rekke land. I Norge var det omkring 1750 bever praktisk talt over hele landet, i løpet av de følgende 100 år ble utbredelsesområdet stadig mindre og i begynnelsen av 18.-åra var bestanden redusert til mellom 60 og 120 dyr, og først etter århundreskiftet så man igjen en positiv utvikling. Omkring 1910 var bestanden kommet opp i vel 1000 dyr og topper ble nådd omkring

1930 da det fantes flere tusen dyr i landet. Fra 1930 til midten av 50-årene ble det igjen registrert nedgang, inntil positiv utvikling igjen ble registrert. Bestanden i 1965 var 5-10.000 dyr og bestandene har bare vokst etter dette. Beveren er også utsatt flere steder og trives på enkelte av disse lokalitetene. Om levevilkårene er gode kan en beverpopulasjon vokse enormt. I Dalsland i Sverige ble bestanden tredoblet på 5 år.

NEGATIVE FAKTORER

Overbeskatning er utvilsomt den negative faktoren som har virket hardest inn i tidligere tider.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Fredet utenom fylkene Buskerud, Vestfold, Telemark, Vest-Agder, Aust-Agder, Hedmark, S-Trøndelag og N-Trøndelag. Det er dessuten ikke åpnet for jakt i alle kommuner i disse fylkene.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Totalfredet.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av bestandsstørrelse, utbredelse og utvikling er ønskelig.

LITTERATUR: 2,35,36,64,86,157,159,175,180,297,335,
424,484.

BEVER
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter
Björvall & Ullström 1985
Daggdjur-alla Europas arter
Sort felt= yngleutbredelse

SKOGLEMEN *Myopus schisticolor*

Status: **USIKKER**

Orden: Rodentia
Familie: Cricetidae

GLOBAL UTBREDELSE

Fra Sørøst-Norge, Sverige, Finland og gjennom Nord-Russland og Sibir til Stillehavet. Lenge trodde man at den sentralskandinaviske forekomsten var isolert, og i Finland gjordes ingen funn i perioden 1911-1935.. Idag vet vi imidlertid at utbredelsen er sammenhengende.

UTBREDELSE I NORGE

Finnes i sørøstlige deler av landet til Nord-Østerdal, i Trøndelag i grensetraktene mot Sverige og i Pasvik i Finnmark.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Tydelig østlig utbredelse hos oss, mange individer er ikke funnet, men sportegn som høyst sannsynlig er etter arten er funnet en rekke steder. Kan vandre endel i toppår og individer som blir observert øst for Glomma og Skjeberg bør ikke nødvendigvis bevise eventuell yngling her.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Lever meget tilbaketrukket i barskog med tykt mosedekke. Graver forgrenede ganger i mosen. Bolet plasseres også nede i mosen. Skoglemenen får 1-3 kull årlig og vanligvis 3-5 unger pr. kull. Artens forplantningsbiologi er merkelig. En genetisk forandring (mutasjon) på ett av kjønnskromosomene, x-kromosomet, har ført til at spesielle hunner kun føder døtre. Dette fører i sin tur til at kjønnsfordelingen i skogslemenbestanden blir skjev - den består av 3-4 ganger flere hanner enn hunner.

Føden er vegetabilsk, om sommeren starr, gress og mose, på vinteren også mose samt vinterforrådet den har lagt seg opp.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Det er svært vanskelig å si noe om nåværende bestand i Norge og Østfold. Antagelig finnes gode bestander lokalt, men avvirkning av gammel granskog vil begrense artens leveområder. Øker i antall i smånagerår.

NEGATIVE FAKTORER

Avvirkning av granskog på moserik mark er en negativ faktor.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Utarbeidelse av Landsplan for vern av barskog er satt igang og en del barskog er vernet allerede.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Arten forekommer i Vestfjella naturreservat. Landsplanen for vern av barskog vil også omfatte områder i Østfold.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av artens utbredelse og bestandsstørrelse samt ynglebiologi hos oss er ønskelig. Vern av fuktig barskog med rikt mosedekke er ønskelig.

LITTERATUR: 64,86,122,157,159,287,342,343,344,345,
424.

SKOGLEMEN
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter
Björvall & Ullström 1983
Daggdjur-alla Europas arter
Sort felt= yngleutbredelse

SVARTROTTE Rattus rattus

Status: **FORSVUNNET/TROLIG FORSVUNNET**

Orden: Rodentia
Familie: Muridae

GLOBAL UTBREDELSE

Kosmopolit, finnes over nesten hele jorden. Stammer antagelig fra India. Finnes i dag i hele Middelhavsområdet, men lenger nord er forekomsten usammenhengende og sporadisk.

UTBREDELSE I NORGE

Kom til Norge tidlig i middelalderen og fantes før i de fleste kystbyene og delvis i innlandet. Inntil ca. 1900 fantes noen på endel gårder ved Kongsberg. Enkelte individer kan fremdeles nå Skandinavia med skip slik det f.eks. skjedde i Stockholm i 1980.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Forekom som ellers i Sør-Norge, vanlig i kystbyene til århundreskiftet.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

I Syd-Europa finnes den i kulturlandskapet også langt fra mennesker, men mot nord er den knyttet til tettsteder og bebyggelse. Lever på loft, i staller, låver og båter, ikke på fuktige steder som i kloakker, kjellere o.l. Svartrotta er et nattdyr og er mindre sky og forsiktig enn den brune rotta. Meget flink til å klatre, men svømmer ikke frivillig. Graver nesten ikke. Bolet plasseres i trær eller hus, ofte høyt oppe. Forplantningstiden er spredt over hele året, 4-9 (1-16) unger og 2-4 kull hvert år.

Føde: Altetende, selv om den utnytter mer vegetabilier enn den brune rotta.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Den opprinnelige stammen i Norge holdt seg lengst på Kongsberg, hvor den i 1870-årene fremdeles var tallrik. Det siste kjente individ herfra ble drept på gården Dyrmyr utenfor byen i 1899. Senere er noen individer funnet ved Bergen i 1911 og i Stavanger i 1901. En liten stamme oppholdt seg i Oslo havn omkring 1910 etter å antageligvis ha kommet med en båt fra Brasil i 1908. I okkupasjonsårene 1940-45 kom det på ny enkelte svarte rotter til forskjellige tyske depoter og forlegninger her i landet, sannsynligvis med proviant eller sendinger av høy fra Sørøst-Europa. I Sverige ble antagelig arten utryddet omkring 1951 fra Arbrå sokn i Hälsingland, men sporadiske funn i havner er rapportert senere. Nærmeste kjente faste populasjon finnes i København, der dyrene lever i lagerbygninger ved havnen.

NEGATIVE FAKTORER

Tilgang på passende tilholdssteder har blitt dårligere og utlegging av rottegift i havner o.l. for å bekjempe den brune rotta, vil gjøre det svært vanskelig for den svarte rotta å etablere noen fast bestand i Norge igjen. Konkurransen med brunrotte har blitt nevnt som en av årsakene til svartrottas tilbakegang.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Det bør foretas inventeringer hvor man finner ut om arten fremdeles finnes i Norge og om denne stammen eventuelt reproducerer.

LITTERATUR: 2,64,86,157,159,424.

SVARTROTTE
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter
Björvall & Ullström 1985
Daggdjur-alla Europas arter
Sort felt = yngleutbredelse

NISE Phocoena phocoena

Status: **USIKKER**

Orden: Cetacea
Familie: Phocoenidae

GLOBAL UTBREDELSE

Nisen er fremdeles vidt utbredt i alle kjølige "grunne" områder i Nord-Atlanteren og Stillehavet. Ser ut til å ha utbredelsen begrenset til områder med middeltemperatur lavere enn 15°C. Arten er kjent fra Middelhavet og Svartehavet og kan enkelte ganger vandre lange strekninger opp store elver. Eksempelvis ble en nise ved et tilfelle registrert 320 km oppe i elva Maas i Nederland.

UTBREDELSE I NORGE

En vet svært lite om den norske utbredelsen, men arten observeres regelmessig og alminnelig langs hele norskekysten.

UBREDELSE I ØSTFOLD

Arten er ikke sjelden å se i Oslofjorden, flokker og enkeltdyr observeres regelmessig.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Nisen er et sosialt dyr som lever i små hierarkiske grupper på 10-15 individer. Samler seg ofte i større flokker under vandringer. Nisen blir tidlig kjønnsmoden. Hunnene er istand til å reprodusere allerede 14 mnd. gamle. Hannene blir kjønnsmodne i sitt 3dje år. Paringen skjer i juli og august. Drektighetstiden er 10-11 mnd. og ungen er avhengig av moren i 8 mnd. Hunnen blir vanligvis drektig igjen påfølgende sesong. Siden arten har tilhold i grunne kystområder er den den arten som oftest strander.

Føden består hovedsakelig av fisk som sild, hvitting og makrell, gjerne supplert med krepsdyr og blekksprut. Voksne niser tar omtrent 4-5 kg pr. d.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Det er svært vanskelig å få et bilde av populasjonsstørrelsen, men det er en generell enighet om at forekomstene er redusert i løpet av de siste tiårene, men at arten fremdeles er vanlig.

NEGATIVE FAKTORER

Nisen er sterkt berørt av forurensninger i havet, spesielt klorinerte hydrokarboner og tungmetaller. Oljeforurensning er også en trussel da dette opptas i pustekanalen. Drukning i fiskeredskap er en vesentlig dødsfaktor langs norskekysten. En regner med at det foregår endel ulovlig avlivning av nise langs norskekysten, selvom det ikke lenger

er kommersiell fangst av arten i V-Europa. Jakt på nise har vært en gammel tradisjon og langs norskekysten var dette et årlig fenomen helt siden ellefte århundre. I århundrer fanget danskene hundreder av dyr hver november når de vandret mellom Fyn og Jylland på vei ut av Østersjøen før denne ble islagt. Inntil for noen år siden ble mer enn 1000 individer tatt hvert år på Grønland og Island.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført som sårbar på Europarådets liste 1981. Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som usikker av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

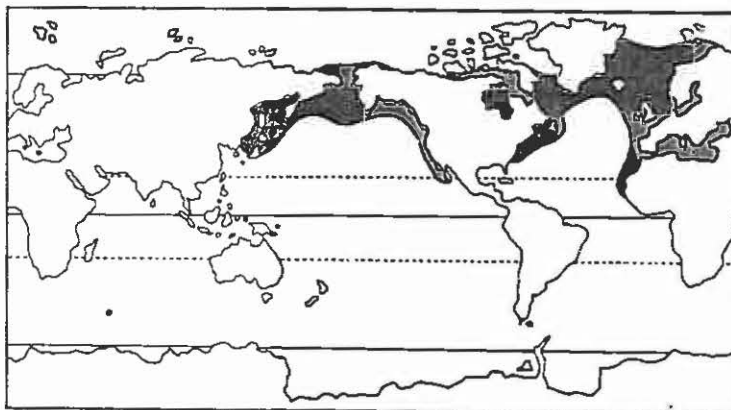
Totalfredet. Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitutt arbeider med å opprette et dataregister over observasjoner av sel og hval, hvor nise inngår.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Bedre kontroll med dumping av avfall i havet. Tiltak for å hindre drukning i fiskeredskaper bør vurderes. Bestandsestimat av nise i norske farvann er ønskelig. Innsamling av data om artens opptreden i Østfold svært ønskelig.

LITTERATUR: 10,64,83,86,157,159,423,424,455,491.

NISE
Høyre: Artens utbredelse i verden etter Watson 1981
Whales of the world. Sort felt= yngleutbredelse.

ULV *Canis lupus*

Status: FORSVUNNET/TROLIG FORSVUNNET

Orden: Carnivora
Familie: Canidae

GLOBAL UTBREDELSE

Fantes før i hele Europa, nå i Fennoskandia, Sovjetunionen, Østeuropa fra Polen til Balkan, Italia og Spania, streifdyr i Tyskland, Østerrike, Ungarn, Portugal og Frankrike. Dessuten i Nord-Asia og lokalt i Nord-Amerika.

UTBREDELSE I NORGE

I Finnmark og i grensetraktene i Troms, Nordland, Trøndelag og Hedmark. Av og til streifdyr andre steder. Idag anses bare Hedmarkforekomsten som sikker.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Var før et vanlig dyr over hele fylket, men idag er det ikke sannsynlig at arten reproducerer i fylket. Streifdyrene som av og til registreres i indre trakter, hører antagelig med til en liten stamme vi deler med Hedmark og Värmland.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Forekommer i en rekke biotoper innen utbredelsesområdet, fra tundra til halvørkner. Lever enkeltvis eller i familiegrupper på 5-15 dyr. Ulven har store territorier og streifer vidt omkring. Parringen foregår i februar/mars og drektighetstiden er 60-66 d. 3-6 (-13) unger fødes i mai/juni og er blinde ved fødselen. Ungene dier i 4-6 uker. Ungene deltar aktivt i jakten fra omlag 8 mnd's alder. Arten har hi bare i forplantningstiden, under trerøtter eller stein, kan også selv grave grunne hi. Hunnen er forplantningsdyktig etter 2 år, hannen etter 2-3.

Føden består hovedsakelig av pattedyr som rein, elg, gaupe, rev og hare. Smågnagere, fugl og åtsler når det er lite mat. Ulven kan også ta husdyr på beite.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Etter tidligere å ha vært utbredt over størstedelen av Europa i nesten hele halvkulen nord for 20 breddegrad, har ulven de siste 3-400 årene gått voldsomt tilbake. Større bestander finnes idag fremst i øststatene med tall som kan gå opp i tusener i Sovjet, Jugoslavia og Romania og i 100-tall i Polen, Tsjekkoslovakia og Bulgaria. Verdensbestanden er anslått til ca. 130.000 dyr, men estimatene er svært usikre (Alaska 10-15.000 dyr, Canada 30.000 dyr). Bestanden i Finland er estimert til 150-200 dyr. Den norske forekomsten i sør deles med Sverige og ble vinteren 1986 estimert til 5-6 dyr. Bestanden i

Norge/Sverige ble både i 1960-årene og 1970-årene anslått til 5-10 dyr. Påvist yngling i Värmland i 1983, 1984, 1985. Siste kjente yngling i Skandinavia før 1983 skjedde i svensk Norrland i 1964 og 1978. Østfold har idag ingen egen stamme.

NEGATIVE FAKTORER

Menneskelig etterstrebelse har alltid vært den sterkest negativt virkende faktoren på arten. Dette p.g.a. skader på husdyr og fordommer overfor og redsel for ulv. En kan ikke se bort fra at ulovlig avskyting forekommer uten at dette blir offentliggjort. Flere ulver har blitt drept de senere årene og bare 2 av disse er felt lovlig.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført som direkte truet av Nordisk Ministerråd (1978, 1982). Oppført som sårbar på Europarådets liste (1976, 1981). Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som direkte truet av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet. Registrering av forekomsten i Hedmark/Värmland pågår kontinuerlig. Forslag til landsplan er utarbeidet.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Fylkesmannens miljøvernavdeling tar imot rapporter om ulv.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Sterkere beskyttelse av den svensk/norske forekomsten er nødvendig. Publikumsinformasjon bør vurderes.

LITTERATUR: 2,63,64,65,83,86,157,159,370,371,383,391,
424,460,469,470,471,488.

ULV
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter
Björvall & Ullström 1985
Daggdjur-alla Europas arter
Sort felt= yngleutbredelse

BJØRN Ursus arctos

Status: **FORSVUNNET/TROLIG FORSVUNNET**

Orden: **Carnivora**
Familie: **Ursidae**

GLOBAL UTBREDELSE

Forekommer som sammenhengende bestand fra Sverige og Nord-Finland gjennom taigaområdene fra europeisk Russland, Sibir og fram til Stillehavet. Bestandene sørover i Europa er redusert til små isolerte fjell- og skogområder i Karpatene, Alpene, Pyreneene, Abruzzo og Balkan. Finnes dessuten i Alaska, Kanada og vestlige deler av Wyoming og Montana i USA.

UTBREDELSE I NORGE

Bjørnen har vid, men ikke jevn utbredelse i høyereliggende skogstrakter i både Sør- og Nord-Norge, fordelt på 13 ulike områder. For 100 år siden var arten utbredt i skogstrakter over hele Norge.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Østfold har i dag ingen bjørnestamme. Den siste skuddpremien på bjørn i fylket ble utbetalt i 1859, og før århundreskiftet var nok bjørnen borte som fast innbygger hos oss.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Bjørnen er et skogsdyr og forekomsten faller vel sammen med utbredelsen av de store barskogsområdene. Særlig betydningsfull er gammel granskog. Vår og høst bruker den også de lavere deler av fjellet. Parringstiden før bjørn er på forsommeren, fra mai. På grunn av forsinket implantasjon, 4,5-7 mnd. fødes ikke ungene før midtvinters (des.-febr.) og fosterutviklingen har da pågått i 8-10 uker. To unger er vanlig kullstørrelse og tre år er trolig vanlig intervall for fødsler da ungene overvintrer sammen med moren både første og andre vinter. Bjørnen blir kjønnsmoden som 5-åring. Arten ligger i hi i 5-6 mnd. (i nord) og 3-4 mnd. (i sør).

Artens jaktområde kan være fra et 10-talls km² til ca. 200 km² for hunnen, hannens kan strekke seg over 2000 km².

Hoveddelen av bjørnens føde består av vegetabilier, røtter, gress, urter, grønne plantedeler og bær. Av animalsk føde er maur viktig kost om våren. I tillegg til dette kommer endel store pattedyr, av ville arter f.eks. elg. Av husdyr mest rein, sau og storfe. Arten benytter seg både av smygjakt og forfølgelsesjakt over flere kilometer.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Den Fennoskandiske bestanden ble i 1984 anslått til 1200-1500 individer, av disse 160-230 dyr i Norge. Bestanden i Fennoskandia har

økt de seneste 10-15 årene, og er nå mer eller mindre sammenhengende med den russiske.

NEGATIVE FAKTORER

Arten er forfulgt over det meste av sitt utbredelsesområde. Innskrenkning av akseptable leveområder er en viktig negativ faktor.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført som sårbar på Nordisk Ministerråds liste i 1978, men utenfor fare i 1982. Oppført som sjelden i Europarådets liste (1976, 1981). Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som sårbar av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet, men fellingstillatelse kan gis av Direktoratet for naturforvaltning i skadeområder.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av indre trakter i fylket for om mulig finne ut om enkeltindivider kan streife innenfor grensene våre.

LITTERATUR: 2,6,64,83,86,123,132,157,159,282,320,336,
347,348,370,391,424,460,470,471.

BJØRN
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter
Björvall & Ullström 1985
Daggdjur-alla Europas arter
Sort felt= yngleutbredelse

ILDER *Mustela putorius*

Status: USIKKER

Orden: Carnivora
Familie: Mustelidae

GLOBAL UTBREDELSE

Arten er utbredt over store deler av Europa, men mangler delvis i syddøst og i nord.

UTBREDELSE I NORGE

Forekommer eller har forekommet over hele Østlandsområdet.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Var tidligere ganske vanlig utbredt i fylket.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Ilderen forekommer først og fremst i fuktige miljøer i lavlandet der den utnytter både skogsområder og mer åpent terreng. Oppholder seg gjerne ved bebyggelse og kan slå seg til inne i uthus og låver. Påtreffes også inne i byer. Arten er nattaktiv og lever alene. Svømmer og dykker utmerket. Graver bol i en jordbakke, under en trerot, i en steinrøys, kjellermur eller i hule trær. Paringen foregår i februar/juni, oftest i mars. Drektighetstiden er 40-43 d. 3-7 (11) unger fra mai og utover sommeren. Dier i ca. 2 mnd., men fanger bytte før de er avvent. Ungene følger moren hele sommeren. Ilderen blir kjønnsmoden omkring 10 mnd. gammel.

Føde: Ilderen er opoturnistisk og tar mange slags føde, mest animalier, men noe vegetabilier som bær og frukt forekommer. Av animalier tar den mus, rotter, spissmus, frosk, fisk, insekter, mark, fugl og egg. Hamstrer til dels store lagre.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Bestanden av ilder i Norge i dag er antagelig liten. Arten har hos oss alltid vist store svingninger. Den døde ut hos oss i middelalderen og dukket ikke opp igjen før i 1880-årene. Omkring 1930 begynte man å holde ilder i pelsdyrformer i Norge og i 1934 var det registrert 2300 dyr i farm, hovedsakelig i Akershus og Østfold. Denne næringen var lite lønnsom og i 1936 var det bare registrert 780 dyr i farm. I 1946 var det helt slutt på ilderhold her i landet. I nyere tid har det igjen dukket opp ilder i farm. Flere dyr rømte fra disse farmene og etter krigen ble en oppmerksom på at ilder forekom vill i Norge og skuddpremie ble satt opp. I 1952 ble det således betalt premie for hele 944 dyr i Norge. Og det siste året det er først statistikk for, 1958, ble det betalt premie for 552 ind. For Østfolds del ble det betalt ut premie for 430 dyr i 1952, 470 dyr i 1955 og 256 dyr i 1958. Etter dette ble premie avskaffet de fleste steder og fangst av ilder var heller ikke lønnsomt p.g.a. dårlig pris for skinnen. I perioden etter 1959 har det ikke vært tegn til økning av bestanden, heller tvertimot. Idag må vi så langt sør som til Halland

og Skåne i Sverige for å finne gode bestander.

NEGATIVE FAKTORER

Ilderen er meget avhengig av relativt mildt klima p.g.a. fødetilgangen, den kan ikke som andre små mårdyr forfølge smågnagere nede i gangene p.g.a. sin størrelse. Arten er våtmarkstilknyttet, og da arealet av slike biotoper stadig går tilbake vil også dette være en negativ faktor. Ildere blir ofte overkjørt av biler da det ser ut til at den liker å ferdes langs våre veier. Individuer som lever nærme innpå mennesker, blir ofte avlivet p.g.a. konflikter og endel omkommer som følge av sekundærforgiftning etter å ha spist gnagere som har tatt rottegift.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført på Bernkonvensjonens liste III. Listet som sjelden av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av artens utbredelse og bestand er svært ønskelig. Bevaring av artens naturlige levesteder, våtmarker er viktig.

LITTERATUR: 64,83,86,157,159,202,424.

ILDER
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter
Björvall & Ullström 1985
Daggdjur-alla Europas arter
Sort felt= yngleutbredelse.

OTER *Lutra lutra*

Status: DIREKTE TRUET

Orden: Carnivora
Familie: Mustelidae

GLOBAL UTBREDELSE

Utbredt i størstedelen av Europa, Asia og Nord-Afrika. I Europa bare en sikker bestand i Skottland og Nord-Norge.

UTBREDELSE I NORGE

Fast bestand av oter finnes i de aller fleste kommuner nord for Trondheimsfjorden. Faste bestander også i Møre og Romsdal og ytre strøk av Sogn og Fjordane. I Rogaland og Hordaland spredte forekomster. Ellers i Sør-Norge spredt og fåtallig, hovedsakelig i Aust-Agder, Oppland, Hedmark og Østfold.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Har gått sterkt tilbake og den eneste sikre forekomsten er nå i Halden kommune.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Oteren er knyttet til vann (fersk-, brakk- og saltvann). Lever alene og er nattaktiv, har store territorier som den avpatruljerer regelmessig. Oteren er en ypperlig svømmer og kan dykke i 6-7 min. Arten lager bol i strandbrink, under en stein eller i en ur. Parringstiden varierer, men som oftest inntreffer denne i mars/april. Drektighetstiden er 59-63 døgn. 2-3 (4) unger fødes i mai/juni, av og til til andre årstider. Ungen er blind i 9-10 d, dier i ca. 2 mnd. Oteren blir kjønnsmoden etter 2-3 år.

Føden består hovedsakelig av fisk som den fanger under vann. Ved sjøen tar den ål, flyndrefisker, rognkjeks, berggylt, torsk, sei, lodde m.m. Ved ferskvann alle slags ferskvannsfisk. Tar også krabber, ferskvannskreps, smågnagere og frosk. Sjeldnere forekommer unger av sjøfugl og ender i dietten.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Oterbestanden har gått sterkt tilbake i hele Europa. I Finland regner en med at bestanden er ca. 400 dyr (1979), og at denne bestanden nå er stabil etter nedgang tidligere. Sverige hadde 500-1500 dyr (1979) og utviklingen her er fremdeles negativ, og arten anses som direkte truet.

I Norge er oterbestanden fremdeles god i nord, men i Sør-Norge har den gått drastisk tilbake. I Rogaland regner en med 9 mulige oterlokaliteter, i Vest-Agder 7, i Aust-Agder 8, i Telemark 11, i Vestfold 6 og i Østfold 1. Totalt sett er den norske oterstammen en av de viktigste gjenværende stammer i Vest-Europa.

NEGATIVE FAKTORER

Ødeleggelse av leveområdene, forstyrrelser, forurensning og miljøgifter og jakt og etterstrebelse av de viktigste årsakene til at bestanden har gått tilbake. Vassdragsregulering, industriutbygging, byutvidelse, forsuring/forurensning med påfølgende fiskedød er sterkt virkende negative faktorer. Dessuten økt menneskelig aktivitet og tilstedeværelse ved vassdragene.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført som direkte truet på Europarådets liste (1976, 1981). Oppført som sårbar på Nordisk Ministerråds liste (1978, 1982). Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som sårbar av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Totalfredet, men fellingstillatelse på "skade-oter" kan gis av fylkesmannen.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

Den eneste sikre oterforekomsten i fylket følges opp av miljøvern-avdelingen hos fylkesmannen.

LITTERATUR: 2,55,61,64,83,84,86,131,157,159,182,226,
268,319,365,369,370,371,410,424.

OTER
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter
Björvall & Ullström 1985
Daggdjur-alla Europas arter
Sort felt= yngleutbredelse.

GAUPE Lynx lynx

Status: SÅRBAR

Orden: Carnivora
Familie: Felidae

GLOBAL UTBREDELSE

Spredt i Skandinavia, Øst-Europa og østover i Asia til Stillehavet.

UTBREDELSE I NORGE

I skogtraktene fra Aust-Agder og Telemark og nordover til Troms. Streifdyr kan påtreffes over store deler av landet. I forrige århundre, ganske tallrik over det meste av landet.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Gaupa er et av de dyrene vi vet minst om når det gjelder utbredelse og yngling i Østfold. Streifdyr om vinteren er den vanligste måten å observere arten på hos oss. En må imidlertid gå ut fra at arten yngler sporadisk i indre deler av fylket.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Gaupa er et utpreget skogsdyr som normalt unngår bebodde trakter. I de senere år har arten også oftere blitt observert i fjellnær skog. Gaupa lever solitært utenom parringstiden, den kan ha svært stort jaktrevir og streifer mye omkring i dette. Arten er mest aktiv morgen og kveld. Ynglebolet plasseres i et tett kratt, under en trerot eller i en hule. Parringen foregår oftest i mars og drektighetstiden er ca. 10 uker. -2-3 (-7) unger fødes i mai/juni, ungene er blinde i 14 d. Ungene dier i over 6 mnd., men spiser annen mat allerede 1 mnd., følger moren til tidlig neste vår. Hunnen blir kjønnsmoden etter 2 år, hannen etter 3.

Føden er mest pattedyr som hare, smånagere, rev, rådyr, rein, hjort o.l. Den tar også endel fugl. Gaupa kan ta sau på utmarksbeite.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

I historisk tid fantes arten over nesten hele Europa. Utbredelsesområdet krympet imidlertid etter hvert og omkring 1960 fantes den bare i deler av Fennoskandia og Østeuropa, i Karelen-Hviterussland samt i og omkring Karpatene. Senere har vellykkede reintroduseringer blitt gjort i Jugoslavia, Østerrike, Sveits, Vest-Tyskland og Frankrike. I Sverige var arten fredet fra 1927-42 etter å ha vært fåtallig og gaupebestanden ble anslått til 500-700 dyr (1980). Etter 1980 har imidlertid arten igjen gått tilbake. Avskytningen er nå noen titalls dyr pr. år. Fra 1986 ble arten igjen fredet, utenfor reindistriktene. Bestandsstørrelsen og utviklingen i den norske bestanden er usikker. I perioden 1980-85 opplyste viltnevdene at det gjennomsnittlig ble skutt 36 dyr pr. år i Norge. Om størrelsen og utviklingen i den norske bestanden er lite kjent, så er kjennskapen enda dårligere for Østfolds vedkommende.

NEGATIVE FAKTORER

Etterstrebelse p.g.a. påstått konkurranse om vilt. Jakttiden på arten overlapper med en periode på flere måneder da ungene er avhengig av moren, noe som kan medføre stor ungedødelighet ved avliving av hunn-

gauper. Gaupa er utsatt for skabb.

INTERNASJONAL/NASJONAL STATUS

Oppført som sårbar på Europarådets liste (1976,1981). Oppført på Bernkonvensjonens liste II. Listet som usikker av Direktoratet for naturforvaltning i 1988.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Jakttiden er forandret fra 1986. Fra 21/8-15/5 til 1/11-15/4.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Undersøkelse av bestandsstørrelse og utvikling er ønskelig. Studier av artens biologi i Norge bør igangsettes. Inntil bestandsstørrelse er kjent, bør arten totalfredes.

LITTERATUR: 2,64,83,86,157,159,227,338,391,424,460,
470,471,493.

GAUPE
Høyre: Artens utbredelse i
Europa . etter
Björvall & Ullström 1985
Daggdjur-alla Europas arter
Sort felt= yngleutbredelse

STEINKOBBE *Phoca vitulina*

Status: **USIKKER**

Orden: Pinnipedia
Familie: Phocidae

GLOBAL UTBREDELSE

Langs kysten fra Kola til Portugal, Island, Øst- og Vest-Grønland sørover til North Carolina og i det nordligste Stillehavet.

UTBREDELSE I NORGE

Langs hele kysten, i størst antall langs sør- og vestkysten. Var før vanlig, men er gått sterkt tilbake. En liten koloni fins også på Prins Karls forland, Spitsbergen.

UTBREDELSE I ØSTFOLD

Steinkobbens utbredelse er nå begrenset til områdene mellom Tisler og Torbjørnskjær ytterst i fjorden. Streifdyr ses imidlertid langs hele Østfoldkysten. I 1981 ble en steinkobbe observert i Skinnerflo (ferskvann) etter å ha nådd dette via Glomma og Visterflo.

ØKOLOGI/HABITATKRAV

Steinkobben er knyttet til skjærgården, og opptrer meget lokalt. Om sommeren oppholder de seg i tette konsentrasjoner ved de ytterste skjær, mens de om vinteren trekker lenger inn i fjordene og er da spredt over et større område. Typisk for arten er at den benytter faste skjær til liggeplasser. I våre farvann inntreffer kjønnsmodningen ved femårsalderen. 1, sjeldent 2 unger kastes i juni-juli og dieperioden varer en måned. Ved fødselen har ungene allerede fått den voksne pelsen, og er derfor istand til å følge moren i vannet. Parringen foregår i juli-august. I denne perioden skjer også hårfellingen, drektighetstiden er ca. 9 mnd., men fosterutviklingen er ca. 2 mnd. forsinket.

Føden består hovedsakelig av fisk som flyndre, steinbit, småsei, torsk, laks, hvitting, sild, ål og kutlinger. Føden ved Kosterområdet er undersøkt og består av 50% torskefisk, 10% sildefisk og 30% flyndrefisk. En voksen steinkobbe spiser omlag 3-5 kg. fisk pr. dag. Ungene tar mye gruntvannsreker.

BESTANDSSTØRRELSE OG UTVIKLING

Totalbestanden er anslått til bortimot en halv million dyr (1982). I Norge ca. 5000 dyr (1982), 2200 dyr i Sverige (1980) og i Danmark vel 4000 dyr (1984).

Bestanden har totalt gått kraftig tilbake i Norge, og i Sverige har utbredelsen i Østersjøen blitt innskrenket, mens den har økt på Västkusten. I Danmark er bestanden fordoblet fra 1975 til 1984. I Østfold ble bestanden anslått til 300-400 dyr i 1983 og antas å ha fordoblet seg siden 1968. Etter seldøden sommeren 1988 vet en ikke sikkert hvor mange dyr det finnes i Østfold, sommeren 1989 ble det talt opp ca. 30 dyr (2 unger), totalt ble omkring 450 dyr samlet inn, men flere av disse kan ha tilhørt andre bestander enn de norske.

NEGATIVE FAKTORER

Steinkobbe har lenge vært etterstrebet av mennesker, både for sitt spekk, kjøtt og skinn. I vårt århundre også fordi kystbefolkningen har ansett den som en konkurrent om fiskeressursene. En antar at selen påvirkes sterkt av forurensning og miljøgifter. Selen er også utsatt for forstyrrelser fra båtlivet.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I NORGE

Fredet sør for Møre og Romsdal siden 1973.

IVERKSATTE FORVALTNINGSTILTAK I ØSTFOLD

En større undersøkelse om utbredelse og bestandsstørrelse ble gjennomført i 1983. Sommeren 1989 vil arten bli fulgt nøye for å se hvilke konsekvenser seldøden i 1988 har hatt for bestanden.

AKTUELLE FORVALTNINGSTILTAK

Bestanden må følges opp med overvåking. Undersøkelser angående miljøgifter og forurensningens virkning for steinkobben bør gjennomføres. Naturreservat med ferdselsforbud bør opprettes rundt de viktigste kaste- og hårfellingsstedene i Ytre Oslofjord. Samarbeid med Sverige bør igangsettes da en forvalter en felles bestand.

LITTERATUR: 2, 9, 10, 48, 59, 60, 64, 80, 86, 135, 157, 159, 228,
252, 253, 254, 269, 310, 311, 321, 326, 423, 424, 448, 455, 481, 482,
505.

STEINKOBBE
Høyre: Artens utbredelse i
Europa etter
Björvall og Ullström 1985
Dåggdjur-alla Europas arter
Sort felt= yngleutbredelse

LITTERATUR

1. Anonym 1989. "Prosjekt Hubro": Tiltak mot el-død i kraftlinjemaster i Halden. *Natur i Østfold* 8: 39-40.
2. Ahlén, I. 1977. Faunavård - Om bevarande av hotade djurarter i Sverige. Skogshögskolan - Statens naturvårdsverk.
3. Ahlén, I. et al. 1978. Vittryggig hackspett och mellanspett - två hotade arters ekologi. *Anser. Supplement* 3: 5-11.
4. Ahlgren, C-G. & Eriksson, M.O.G. 1984. Belastningen av kvicksilver och klorerade kolväten hos fiskgjuse *Pandion haliaetus* i sydvästra Sverige. *Vår Fågelvärld* 43: 299-305.
5. Ahlgren, C.G., Ahlgren, P.A. & Eriksson, U. 1985. Projektgruppen för biocidanalyser - Rapport nr. 1. *Gavia* 11: 25-27.
6. Ahlqvist, P. & Markgren, G. 1987. Ett björnmärkningsprojekt. *Viltnytt* 24: 6-11.
7. Alexandersson, H. & Arvidsson, B. 1983. Ljungpiparens förekomst i Södra Älvsborg. *Gavia* 9: 36-40.
8. Alexandersson, H. 1987. Ljungpiparens *Pluvialis apricaria* förekomst og täthet på kalmossar i sydvästra Sverige. Betydelsen av mossarnas storlek och inbördes avstånd. *Acta Reg. Soc. Sci. Litt. Gothoburgensis. Zoologica* 14: 9-19.
9. Almkvist, L., Olsson, M. & Söderberg, S. 1980. Sälar i Sverige. Svenska Naturskyddsföreningen, Stockholm.
10. Almkvist, L. 1982. Baltic marine mammals- a status report. International Council for the Exploration of the Sea. Rapport 19 s.
11. Andersen, B. 1988. Registrering av kvitryggspett i Østfold. Perioden 01.10-87-01.11.88. Rapport deponert Fylkesmannen i Østfold. 5 s.
12. Andersen, I. 1975. Stillits, en sjelden rugefugl i Fredrikstad-distriktet. *Østfold-Ornitologen* 2: 36-38 nr. 2/75.
13. Andersen, I.J. 1976. Hekkeobservasjoner av vepsevåk i Fredrikstad-distriktet. *Østfold-Ornitologen* 3: 108-109.
14. Andersen, I. 1980. Hekkende hauksangere i Fredrikstad-distr. *Østfold-Ornitologen* 7: 94-95.
15. Andersen, K. 1971. Noen observasjoner fra Ytre Oslofjord. *Sterna* 10: 276-277.

16. Andersen, M. 1978. Piggsvin-Gallup i Gressvik, Onsøy i Østfold. Fauna 31: 86.
17. Andersson, L.Å. 1982. Vandrefalk i Norge 1981 och 1982. Falknytt-82. s. 18.
18. Andersson, L.Å. 1982. Pilgrimsfalken i Europa. Falknytt-82. S. 38-39.
19. Andersson, L.Å. 1985. Falkkommittén informerar. Falknytt-85. s. 2.
20. Andersson, R. 1982. Svart rödstjärt på Västkusten. Fåglar på Västkusten 16: 46-55.
21. Andersson, R. 1985. Svarta rödstjärtens krav på häckningsmiljö. Fåglar på Västkusten 44: 224-226.
22. Andersson, R. 1986. Ungfågelsträcket av svart rödstjärt på Nidingen 1980-1985. Fåglar på Västkusten 20: 1-4.
23. Andersson, R. 1987. Bland varvsupplag, hamnområden och svartisar. Fåglar på Västkusten 21: 66-70.
24. Andersson, R. 1987. Revirtäthet och populationsstruktur hos ett västsvenskt bestånd av svart rödstjärt *Phoenicurus ochruros*. Vår Fågelvärld 46: 256-269.
25. Andersson, S. 1978. Studier av strömstare i Norden. Anser, Supplement 3: 12-14.
26. Andreasson, J. 1983. Fiskgjusar - från Nössemark til Liberia. Natur på Dal 9: 10-11.
27. Anfinnsen, M.T. 1961. Sivhøna, *Gallinula chloropus* (L.) i Norge. Utbredelse og rugeforhold. Sterna 4: 345-377.
28. Arnold, E.N. & Burton, J.A. 1978. A field guide to the reptiles and amphibians of Britain and Europe. Collins.
29. Artursson, J. 1988. Häckande sillgrissla i Bohuslän 1987. Fåglar på Västkusten 22: 10-12.
30. Artursson, J. 1988. Lunnefågel på Soten. Fåglar på Västkusten 22: 155.
31. Arvidsson, B. 1981. Smålommen i Södra Älvsborg 1980-1981. Gavia 7: 41-45.
32. Arvidsson, B. 1981. Populationsstorlek ock biotopval hos tranan i Södra Älvsborg. Gavia 7: 58-63.
33. Arvidsson, B. 1984. Gulärlans förekomst och numerär i Södra Älvsborg. Gavia 10: 29-34.
34. Arvidsson, B.L. 1987. Sångsvanens *Cygnus cygnus* utbredning och populationsstorlek i Sverige. Vår Fågelvärd 46: 248-255.

35. Arvidsson, I. 1982. Bävern i Dalsland. Natur på Dal 8: 30-31.
36. Arvidsson, I. 1987. 700 bävrar på Dal - tre-dubbling på fem år. Natur på Dal 13: 6-7.
37. Asbirk, S. 1978. Foreløbige resultater af tre års ynglebiologiske studier af tejst i Danmark. Anser, Supplement 3: 47-51.
38. Assmundsson, B. 1986. Lunnefågeln tillbaka i Bohuslän. Fåglar på Västkusten 20: 49-54.
39. Auerdahl, P. 1952. Ny forekomst av sotstjert. Fauna 5: 148-149.
40. Aulén, G. 1985. Vitryggiga hackspetten - kommer den att överleva? Vår Fågelvärld 44: 95-105.
41. Aulén, G. 1986. Vitryggiga hackspettens *Dendrocopos leucotos* utbredningshistoria och förekomst i Sverige. Vår Fågelvärld 45: 201-226.
42. Aulén, G., Holmstedt, S. & Turesson, A. 1987. Projekt Vitryggig hackspett 1986 - rapport från SOF's og SNF's vitrygggrupp. Vår Fågelvärld 46: 75-78.
43. Aulén, G. 1987. Vitryggig hackspett *Dendrocopos leucotos* - en hotad fågelart i Norden Acta Reg. Soc. Sci. Litt. Gothoburgensis Zoologica 14: 162-168.
44. Aulén, G. 1988. Ecology and Distribution History of the White-Backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* in Sweden. Sveriges lantbruksuniversitet, rapport 14. 253 s.
45. Backlund, O. Projekt Pilgrimsfalk i Norrbotten 1982-1986. Vår Fågelvärld 46: 143-144.
46. Ballasina, D. 1984. Amphibians of Europe, a colour field guide. David & Charles.
47. Barth, E.K. 1965. Spredte observasjoner - Et reirfunn av vannrikse, *Rallus aquaticus*. Sterna 6: 269-270.
48. Bergman, A. et. al. 1988. Valpsjukan hos säl 1988. Viltnytt 26: 16-23.
49. Bergo, G. 1984. Prosjekt hønsehauk. Vår Fuglefauna 7: 235-236.
50. Bernhoft-Osa, A. 1926. Trelerken (*Lullula arborea*, L) fundet rugende i Telemark. Norsk Ornitologisk Forenings Tidsskrift II: 196.
51. Bernhoft-Osa, A. 1975. Nye norske funn av liten gråsisik, *Acanthis flammea cabaret*. Fauna 28: 152-155.

52. Bernhoft-Osa, A. 1979. Funn av liten gråsisik *Acanthis flammea cabaret* på Sande, Rogaland, etter 1975. *Fauna* 32: 74-75.
53. Bernstrøm, J. 1952. Häger *Ardea c. cinerea* L., häckande i Oslotrakten omkr. 1500. *Fauna* 5: 141-143.
54. Bevanger, K. & Thingstad, P.G. 1986. Vassdragsreguleringer og ornitologi - En oversikt over kunnskapsnivået. Økoforsk-utredning 1986: 4.
55. Bevanger, K. & Ålbu, Ø. 1987. Konkurransen mellom mink og oter? *Fauna* 40: 20-22.
56. Bevanger, Kjetil. 1988. Tiltak mot spetteskader, electrocution og kollisjoner. *Vår Fuglefauna* 11: 5-13.
57. Bevanger, K. 1988. Fugledød ved kollisjon mot kraftledninger. *Vår Fuglefauna* 11: 15-20.
58. Bjørgan, A. & Viker, M. 1985. Prosjekt Piggsvin i Østfold. *Natur i Østfold* 4: 89-93.
59. Bjørge, A. 1983. Steinkobbe ved Hvaler. Notat til Havforskningsinstituttet. 3 s.
60. Bjørge, A. & Fagerheim, K.A. 1983. Telling av steinkobbe ved Hvaler i 1983. *Fisken Hav* 3: 1-5.
61. Björklund, M. 1982. Konkurrerer utter och mink? *Viltnytt* 16: 9-13.
62. Björklund, P.K. 1978. Nattergal i Hamarøy. *Vår Fuglefauna* 1: 31-32.
63. Bjärvall, A. 1985. Vargen i Sverige. *Viltnytt* 20: 2-7.
64. Bjärvall, A. & Ullström, S. 1985. Däggdjur. Alla Europas arter. Wahlström & Widstrand.
65. Bjärvall, A. 1988. Lär känna vargen. Svenska jägareförbundet, Stockholm.
66. Boag, D. 1982. *The Kingfisher*. Blandford.
67. Bomholt, P. 1983. Population trends in Danish raptors since 1970. *Proc. Third Nordic Congr. Ornithol.* 1981: 39-44.
68. Brearey, D. & Hildén, O. 1985. Nesting and eggpredation by Turnstones *Arenaria interpres* in larid colonies. *Ornis Scandinavica* 16: 283-292.
69. Bringeland, R. 1965. Hvor langt sør hekker tretåspetten i Norge? *Sterna* 6: 261-262.
70. Bringeland, R. 1965. Temporære dverglobiotoper. *Sterna* 6: 281-295.

71. Bringeland, R. & Borge, O.W. 1965. Reirfunn av kjernebiter *Coccothraustes coccothraustes* (L) i Norge. *Sterna* 6: 313-319.
72. Bringeland, R. 1969. Myrsanger ved Sandefjord. *Sterna* 8: 307-308.
73. Bringeland, R. & Fjære, T. 1981. Trekk fra hekkebiologien hos hvittryggspett *Dendrocopos leucotos* i Norge. *Fauna norv. Ser. C. Cinclus* 4: 40-46.
74. Broo, B. 1982. Är berguven fortfarande hotad i Sydvästra Sverige? *Viltnytt* 16: 14-22.
75. Broo, B. 1982. Berguv i sydvästra Sverige 1981. *Vår Fågelvärld* 41: 24-25.
76. Brun, E. 1965. Hekket lomvien *Uria aalge* i Ytre Oslofjord i 1964? *Sterna*: 309-311.
77. Bunes, L. 1976. Reirfunn av dverglo. *Østfold-Ornitologen* 3: 52.
78. Bylin, K. 1981. Bruna kärrhöken *Circus aeruginosus* i Sverige år 1979. *Vår Fågelvärld* 40: 455-460.
79. Byrkjedal, I. 1974. Heiloen, *Pluvialis apricaria*, som hekkefugl i Rogaland. *Sterna* 13: 1-14.
80. Bögebjerg, E. 1986. Spættet sæl (*Phoca vitulina*) i Danmark 1976-84. *Danske viltundersøgelser, hæfte* 42.
81. Carlsson, U.T. 1987. Värmlandsinventeringen 1986. (Tårnfalk). *Värmlandsornitologen* 15: 16-23.
82. Cederlöv, A.C. 1969. Reir av svarthalespove på Jæren. *Sterna* 8: 337-338.
83. Christensen, H. & Eldøy, S. 1988. Truede virveldyr i Norge. DN-rapport 2/1988. Direktoratet for natuforvaltning, Trondheim
84. Christensen, H. 1989. Forekomst av oter på Sørlandet 1987. Hvilke faktorer kan ha innvirket bestandsnedgang? Fylkesmannen i Aust-Agder, miljøvernnavdelingen, rapport nr. 4, 1989.
85. Cleve, A. 1973. Har taffeland, *Aythya ferina*, hekket i Norge? *Sterna* 12: 57-60.
86. Collett, R. 1912. Norges Pattedyr. Kristiania.
87. Collett, R. (ved Olsen, Ø.). 1921. Norges Fugle. Kristiania.
88. Corneliussen, R. 1978. Litt mer om stillits. *Østfold-Ornitologen* 5: 66.
89. Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (eds.) 1977: *The Birds of the Western Palearctic, Vol 1.*

90. Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (eds.) 1980. The Birds of the Western Palearctic, Vol. II.
91. Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (eds.) 1982. The Birds of the Western Palearctic, Vol. III.
92. Cramp, S. (ed.) 1985. The Birds of the Western Palearctic, Vol. IV.
93. Cramp, S. (ed.) 1988. The Birds of the Western Palearctic, Vol. V.
94. Dahlgren, J. 1985. Rapphönans biotoputnyttjande under häckningssäsongen. *Viltnytt* 21: 20-22.
95. Dahlgren, J. 1985. Betydelsen av insektsföda för rapphönans kycklingar. *Viltnytt* 21: 23-31.
96. Dolmen, D. 1978. Norsk herpetologisk oversikt. Rapport. Zoologisk serie 1978-10. Det Kgl. Norske Videnskabers selskab, Museet. Trondheim.
97. Dolmen, D. 1978. Norske padder og krypdyr, en foreløpig utbredelsesoversikt. *Fauna* 31: 165-174.
98. Dolmen, D. 1978. De neotene salamanderne ("skrattabborene") ved Stensele. *Fauna og Flora* 73: 171-177.
99. Dolmen, D. 1980. Distribution and habitat of the smooth newt, *Triturus vulgaris* (L.), and the warty newt, *T. cristatus* (Laurenti), in Norway. *Proc. Euro. Herp. Symp. C.W.L.P. Oxford* 1980.
100. Dolmen, D. 1980. Local migration, rheotaxis, and philopatry by *Triturus vulgaris* within a locality in central Norway. *British Journal of herpetology* 6: 151-158.
101. Dolmen, D. 1983. A survey of the Norwegian newts (*Triturus*, Amphibia): Their distribution and habitats. *Meddelelser fra norsk viltforskning* 3. serie nr. 12.
102. Dolmen, D. 1983. Growth and size of *Triturus vulgaris* and *T. cristatus* (Amphibia) in different parts of Norway. *Holarctic Ecology* 6: 356-371.
103. Dolmen, D. 1983. Diel Rythms and Microhabitat Preference of the Newts *Triturus vulgaris* and *T. cristatus* at the Northern Border of their Distribution Area. *Journal of Herpetology* 17: 23-31.
104. Dolmen, D. & Koksvik, J.I. 1983. Food and feeding habits of *Triturus vulgaris* (L.) and *T. cristatus* (Laurenti) (Amphibia) in two bog tarns in central Norway. *Amphibia - Reptilia* 4: 17-24.
105. Dolmen, D. 1987. Rotenon - viktig for norsk natur. *Naturnytt* 1/87: 3-5.
106. Dolmen, D. 1986. Amfibier & Reptiler. *Naturnytt* 2/86: 14-16.

107. Dolmen, D. 1987. Natur-landbruk-dyreliv. Naturnytt 2/87: 15-16.
108. Dolmen, D. 1987. Trusler mot norske amfibiebestander. Naturnytt 2/87: 16-17.
109. Dybbro, T. 1978. Oversigt over Danmarks fugle. Dansk Ornitologisk Forening, København.
110. Dybbro, T. 1981. En oversigt over de danske vadefuglebestande. Proc. Second Nordic Congr. Ornithol. 1979: 109-110.
111. Dyresen, A. 1983. Fiskeørn med storfangst. Natur i Østfold 2: 32-33.
112. Eek, H. 1974. Hegrekoloni i Rygge. Østfold-Ornitologen 1: 10 nr. 4.
113. Efteland, S. 1978. Fossekallen i søraustlege delar av Norge. Vår Fuglefauna 1: 16-20, 76-80, 159-163.
114. Efteland, S. 1983. I kva omfang kan fossekallen *Cinclus cinclus* ta matnyttig fiskeyngel? Vår Fuglefauna 6: 99-104.
115. Efteland, S. & Kyllingstad, K. 1984. Rugekasse for fossekall. Vår Fuglefauna 7: 101.
116. Efteland, S. & Kyllingstad, K. 1985. Fossekallbestanden i fare i nærmiljøet. Vår Fuglefauna 8: 139-141.
117. Egenæss, P. 1966. Myrrikse i Sarpsborg. Sterna 7: 192.
118. Ehrenroth, B. 1985. Projekt vitryggig hackspett i Värmland 1985. Värmlandsornitologen 13: 20-31.
119. Ehrenroth, B. 1986. Projekt vitryggig hackspett i Värmland 1986. Värmlandsornitologen 14: 39-40.
120. Ekberg, B. 1987. Skånska fåglar: Min granne, den svarta rødstjärten. Anser 26: 189-196.
121. Elgmork, K. 1962. Dverglo hekker ved ferskvann på Østlandet. Sterna 5: 133-136.
122. Elgmork, K. 1963. Skoglemen (*Myopus schisticolor*) (Liljeb.) faller utfor stup og slår seg ihjel. Fauna 16: 75-78.
123. Elgmork, K. 1987. Revurdering av norske bjørnestammer. Fauna 40: 104-108.
124. Emanuelsson, U. & Kjellen, N. Kärnsnäppan *Calidris alpina* som häckfågel i Skåne 1930-1981. Anser 20: 233-240.
125. Enger, J. 1985. Amfibiene i Fredrikstad-distriktet. Natur i Østfold 4: 60-66.
126. Eriksen, J. 1987. Isfuglens status i Østfold. Natur i Østfold 6: 34-37.

127. Eriksson, M.O.G., Henrikson, L. & Oscarson, H.G. 1983. Försurning - ett Framtida hot mot fiskgjusen. (Pandion haliaetus). Vår Fågelvärld 42: 293-300.
128. Eriksson, M.O.G., Henrikson, L. & Oscarson, H.G. 1985. Försurningen av sjöar - hur påverkar den fågelbestånden? Viltnytt 20: 19-25.
129. Eriksson, M.O.G. 1986. Reproduction of Black-throated Diver *Gavia arctica* in relation to fish density in oligotrophic lakes in southwestern Sweden. *Ornis Scandinavica* 17: 245-248.
130. Eriksson, M.O.G. 1987. Storlomens *Gavia arctica* produktion av ungar i sydvästsvenska sjöar. Vår Fågelvärld 46: 172-186.
131. Erlinge, S. U.Å. Uttern. Brosjyre fra Naturvårdsverket Solna.
132. Erlingsen, E.C. 1987. På "bjørnejakt" i grenseland. *Verdens natur* 2/87: 12-15.
133. Erlingsen, E.C. 1987. Nytt liv for hubroen. *Verdens natur* 1: 4-9 nr. 1.
134. Erlingsen, E.C. 1987. "Ørnemennenes" store suksess. *Verdens natur* 1: 12-15 nr. 1.
135. European Sealgroup 1979. Report fram the meeting. Meeting at Kristinebergs Marine Biological Station, Sweeden, 20-21. november 1979.
136. Fenton, M.B. 1983. Just Bats. Toronto.
137. Fjellbakk, Å. 1974. Hekkefunn av dvergdykker i Rygge. Østfold-Ornitologen 1: 18-19.
138. Fjeldså, J. 1972. Endringer i sangsvanens, *Cygnus cygnus*, utbredelse på den Skandinaviske halvøy i nyere tid. *Sterna* 11: 145-163.
139. Fjeldså, J. 1982. Hekkende snadderand, brunnakke og kvikkand på Værøy i Lofoten. Vår Fuglefauna 5: 267-269.
140. Flegg, J. 1985. The Puffin. Shire Natural History series no. 2. Aylesbury.
141. Fløseth, L. 1988. Sivhauk - en rovfugl i ekspansjon. *Natur i Østfold* 7: 24-25.
142. Fog, K. 1982. Padder og krybdyr er fredet - værñ om dem. Brosjyre fra Fredningsstyrelsen. København 16 s.
143. Fog, M. et. al. 1984. Breeding distribution and number of Greylag Geese. Anser anser in Denmark, Finland, Norway and Sweeden. *Swedish Wildlife Res.* 13 (1): 187-212.
144. Folkestad, A.O. 1974. Stjertmeiser med avvikande farge i

hovudet. Sterna 13: 178-182.

145. Folkestad, A.O. & Hundvebakke, K. 1974. Hekkefunn av dvergdykker i Ålesund. Sterna 13: 116-120.
146. Folkestad, A.O. 1977. Dvergdykkeren som norsk hekkefugl, status 1973-77. Sterna 16: 242-262.
147. Folkestad, A.O. 1984. Situasjonen for havørna *Haliaeetus albicilla* i Norge. Ei oppsummering av ny viten gjennom "Prosjekt Havørn". Vår Fuglefauna 7: 209-216.
148. Folkestad, A.O. 1987. Havørna i Norge. Forvaltningstiltak som virket - et prosjekt som gir resultater. Vår Fuglefauna 10: 16-18.
149. Frantzen, B. 1984. Horndykkeren i Finnmark. Vår Fuglefauna 7: 97-98.
150. Fredriksen, Å.S. & Johansen, P.A. 1974. Hekkefunn av rødnebbterne i Ytre Oslofjord 1972-73. Østfoldornitologen 1: 23 nr. 2/3.
151. Fredriksson, S. 1982. Strömstarens häckning i Väst-Sverige. Gavia 8: 14-18.
152. Fredriksson, S. & Götmark, F. 1982. Ankomst, uppehåll och rörelser av strömstare *Cinclus c. cinclus* i Möln-dalsån under vintern 1976/77. Vår Fågelvärld 41: 13-22.
153. Fremming, O.R. 1983. Registrering av hubrottilhold. Fauna 36: 73-81.
154. Fremming, O.R. 1984. Hortulan *Emberiza hortulana*, svartrødstjert *Phoenicurus ochruros* og topplerke *Galerida cristata* i Norge. Vår Fuglefauna 7: 197-204.
155. Fremming, O.R. 1984. Viktige truete og sårbare fuglearter i kulturlandskap i Norge. Miljøverndepartementet, rapport T-587.
156. Fremming, O.R. 1986. Bestandsnedgang av hubro (*Bubo bubo*) i Øst-Norge 1920-80. Viltrapport 40.
157. Frislid, R. & Semb-Johansson, A. (reds.) 1980. Norges Dyr, første bind. Pattedyr. Cappelen.
158. Frislid, R. & Semb-Johansson, A. (reds.). 1981. Norges Dyr, tredje bind. Fisker, amfibier, og krypdyr. Cappelen.
159. Frislid, R. & Semb-Johansson, A. (reds.) 1982. Norges Dyr, sjettede bind. Nøkkelbind. Cappelen.
160. Furness, R.W. 1987. The Skuas. Poyser.
161. Gensbøl, B. 1984. Rovfuglene i Europa, Nord-Afrika og Mellem-østen. G.E.C.GAD.

162. Gjerde, Ø. 1973. Hekkende svarthalespover i Vesterålen. *Sterna* 12: 295-300.
163. Godø, G. 1985. Reproduksjon og bestandsutvikling hos overvintrande songsvaner i Sogn og Fjordane. *Vår Fuglefauna* 8: 271-275.
164. Godø, G. 1986. Nytt hekkefunn av songsvane i Sunnfjord. *Vår Fuglefauna* 9: 34.
165. Göransson, G., Karlsson, J. & Lindgren, A. 1976. Igelkotten och biltrafiken. *Fauna och Flora* nr. 1.
166. Göteborgs ornitologiska förening 1982. Falkkommitten informerar. *Falknytt* -82. s. 2.
167. Göteborgs ornitologiska förening 1984. Falkkommitten informerar. *Falknytt* -84. s. 2.
168. Götmark, F. 1981. Gråsiskans *Carduelis flammea cabaret* invandring till södra Sverige: resultat av en inventering 1978. *Vår Fågelvärld* 40: 47-56.
169. Haftorn, S. 1971. Norges Fugler. Oslo, Trondheim, Tromsø.
170. Haga, A. 1974. Åtte og et halvt døgn ved fiskeørnens spiskammer. En undersøkelse av fiskeørnens beskatning av ørretfarmen i Spydeberg. *Østfold-Ornitologen* 1: 24-26.
171. Haga, A. 1975. Hvem har hørt åkerriksa. Observasjoner av åkerriksa (*Crex crex*) i Østfold. *Østfold-Ornitologen* 2: 10-11.
172. Haga, A. 1976. Hubroens forekomst i Østfold. *Østfold-Ornitologen* 3: 7-10.
173. Haga, A. 1977. Fiskeørn ved ørretfarmen i Spydeberg, Østfold. Rapport deponert Østfold fylke og Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk.
174. Haga, A. & Stensrud, O.H. 1977. Bubo-bubo. Prosjekt Hubro. I Woxholth, Y. (red.). *Vår ville verden*. s. 78-85. Hjemmenes forlag A/S.
175. Haga, A. & Hardeng, G. 1978. Forekomst av bever (*castor fiber*) i Østfold. *Østfold Natur* nr. 4: 57-59.
176. Haga, A. & Stensrud, O.H. 1978. Prosjekt Hubro. *Vår fuglefauna* 1: 111-113.
177. Haga, A. 1978. Piggsvin i Norge - et bidrag til kunnskap om piggsvinets status og utbredelse. Rapport til VVF. 20 s.
178. Haga, A. 1980. Forvaltning av storlom og fiskeørn i næringsfattige innsjøer. *Fauna* 33: 10-17.
179. Haga, A. 1980. Forvaltning av smålom og trane i Sørøst-Norge. *Fauna* 33; 129-136.

180. Haga, A. 1981. Nye funn av bever i Østfold. Fauna 34: 86.
181. Haga, A. 1981. Fiskeørn sørøst i Østfold; reirplassering, bestandsutvikling, ferdselstoleranse og forvaltning. Fauna 34: 101-109.
182. Haga, A. 1981. Oter i Østfold. Fauna 34: 86-87.
183. Haga, A. & Böhmer Olsen, J. 1981. Utkast til verneplan for fiskeørnens hekkelokaliteter sørøst i Østfold. Rapport deponert fylkesmannen i Østfold.
183. Haga, A. 1983. Prosjekt havørn i Oslofjorden. Vår Fuglefauna 6: 219-221.
185. Haga, A. 1983. Hekkeperioden til våtmarksfugler i Indre Østfold. Natur i Østfold 2: 54-59.
186. Haga, A. (red.), 1983. Prosjekt Hubro. Årsrapport nr. 8 - 1982. Rapport til VVF. 71 s.
187. Haga, A. & Stensrud, O.H. 1983. Prosjekt Hubros avlsarbeid 1975-82. Vår Fuglefauna 6: 209-214.
188. Haga, A. (red.) 1984. Prosjekt Hubro. Årsrapport 1983. Rapport til VVF. 117 s.
189. Haga, A. (red.) 1985. Prosjekt Hubro. Årsrapport 10 - 1984. Rapport til VVF. 95 s.
190. Haga, A. & Stensrud, O.H. 1985. Prosjekt Hubro - oppsummering 1984. Natur i Østfold 4: 99-101.
191. Haga, A. & Stensrud, O.H. 1986. Rapport fra Prosjekt Hubro i 1985. Vår Fuglefauna 9: 93-95.
192. Haga, A. 1987. Det nytter å hjelpe! Om utviklingen i hubrobestanden i Østfold. Vår Fuglefauna 10: 13-14.
193. Haga, A. 1987. Kjernebiter, gresshoppesanger og dvergsvane i Indre Østfold. Natur i Østfold 6: 49-50.
194. Haga, A. (red.). 1987. Prosjekt Hubro. Årsrapport 12. 1986. Rapport til VVF. 126 s.
195. Haga, A. & Stensrud, O.H. (reds.). 1988. Prosjekt Hubro. Årsrapport 13 - 1987. Rapport til VVF. 114 s.
196. Hagelund, K. 1968. Hekkeobservasjoner av kjernebiter i Vestfold 1966. Sterna 8: 35-37.
197. Hagelund, O. 1949. Litt og fuglelivet i midtre Vestfold. Fauna 2: 77-81.
198. Hagelund, O. & Møller, H. jr. 1951. Fra Vestfolds fugleliv våren og sommeren 1950. Fauna 4: 31-43.
199. Haglund, O. 1954. Noen fuglenotiser. Fauna 7: 41-43.

200. Hagen, Y. 1949. Iakttagelser over slaguglen (*Strix uralensis*). Fauna 2: 97-107.
201. Hagen, Y. 1952. Rovfuglene og viltpleien. Oslo.
202. Hagen, Y. 1960. Villmink og ilder. Vilt og Viltstell nr. 1: 44-48 (om ilder). Viltstyret og statens viltundersøkelse.
203. Hagen, Y. 1968. Noen iakttagelser over slagugla (*Strix uralensis* Pall.) i Østerdalen. Sterna 8: 161-182.
204. Hagen, Y. 1975. Havørn og kongeørn i Norge. Viltrapport 1. DVF. Trondheim.
205. Haldås, S. 1985. Hekkende sangsvaner *Cygnus cygnus* i Trøndelag 1984. Fauna 38: 60-62.
206. Hallander, H. 1968. Att utfodra rovfågel. Sveriges Natur 1968: 1.
207. Hallberg, L.O., Hallberg, P.S. & Sondell, J. 1983. Styrning av fiskegjusens *Pandion haliaetus* val av boplatser i Helgasjön, Kronobergs län, för att minska störningsrisiken. Vår Fågelvärld 42: 73-80.
208. Hansen, G. 1980. Alfakloralose - en alvorlig trussel mot europeiske rovfugler! Vår Fuglefauna 3: 14-19.
209. Hansen, G. 1981. Mer om alfakloralose som trussel mot rovfugler. Vår Fuglefauna 4: 109-112.
210. Hanssen, O.J. 1976. Nattergalens opptreden i Østfold. Østfold-Ornitologen 3: 128-131.
211. Hanssen, O.J. 1979. Status for sjøfuglreservatene i Østfold 1979. Østfold-Ornitologen 6: 82-88.
212. Hanssen, O.J. 1979. Forekomsten av hauksanger i Østfold. Østfold-Ornitologen 6: 89-91.
213. Hanssen, O.J. 1980. Status for sjøfuglreservatene i Østfold 1980 - Østfold-Ornitologen 7: 51-55.
214. Hanssen, O.J. 1980. Bestandsforholdene hos noen skjærgårdsfugler i Østfold, 1977-78. Fauna 33: 56-63.
215. Hanssen, O.J. 1980. Hekkefunn av grågås på Østfold-kysten. Østfold-Ornitologen 7: 61-62.
216. Hanssen, O.J. 1984. Bestandsstatus, bestandsutvikling og habitatvalg hos trelerke *Lullula arborea* i Norge. Vår Fuglefauna 7: 188-196.
217. Hanssen, O.J. 1985. Opprettelse av hekkereservater for sjøfugl i Østfold - effekten for fuglelivet. Vår Fuglefauna 8: 169-178.

218. Hanssen, O.J. 1986. Status for truete og sårbare hekkefugler i Østfold-skjærgården. *Natur i Østfold* 5: 23-26.
219. Hardeng, G. et. al. 1975. Ornitologiske registreringer i Rømskog-traktene i Østfold/Akershus. *Østfold-Ornitologen* 2: 28-35 nr. 1/75.
220. Hardeng, G. & Haga, A. 1980. Tiltak for å beskytte smålom og trane som hekkefugler i SØ-Norge. *Østfold-Ornitologen* 7: 56-60.
221. Hardeng, G. 1983. Amfibier og krypdyr i Østfold - er verne-tiltak påkrevet? *Natur i Østfold* 2: 128-131.
- 221.a Hardeng, G. 1988. Vandrefalken i Østfold. Tilbakegang, utryddelse og reetablering. *Østfold-Natur* nr. 27.
222. Hardeng, G. 1989. Truete og sårbare fuglearter tilknyttet myrer i Østfold (in prep.)
223. Harris, M.P. 1984. *The Puffin*. Poyser.
224. Haukeland, P. & Haukeland, H. 1982. Høyspent dreper hubro. *Vår Fuglefauna* 5: 20.
225. Hederström, A. 1985. Observationer från en population mindre strandpipare *Charadrius dubins* i Östergötland. *Vår Fågelvärld* 44: 459-464.
226. Heggberget, T.M. & Myrberget, S. 1979. Den norske bestand av oter 1971-77. *Fauna* 32: 89-95.
227. Heggberget, T.M. & Myrberget, S. 1980. The Norwegian lynx *Lynx lynx* population in the 1970's. *Fauna norv. ser. A. 1*: 29-33.
228. Heide-Jørgensen, M.P. & Dietz, R. 1982. Sælernes populationsbiologi i Kattegat. *Fredningsstyrelsen - Miljøministeriet. Rapport 33 s. + vedlegg.*
229. Herredsvela, H. 1984. Blyforgiftning påvist hos sangsvane og knoppsvane i Sør-Rogaland 1984. *Vår Fuglefauna* 7: 149-153.
230. Hildén, O. & Hyytiä, K. 1981. Finlands häckande vadare - populationstendenser och nuvarande utbredning. *Proc. Second Nordic Congr. Ornithol. 1979*: 19-37.
231. Hill, J.E. & Smith, J.D. 1984. *Bats - A natural history*. British Museum, London.
232. Hillestad, K.O., Sæveraas, J.M. & Lid, G. 1981. Stolper og spetter. *VN rapp. 6. NVE, Natur og landskapsavdelingen. 16 s. + vedlegg.*
233. Hjeljord, O., Schei, P.J. & Haga, A. 1981. Utsetting av havørn i Oslofjorden. *Notat til VVF.*
234. Hogstad, O. 1969. Observasjoner ved et tretåspettreir. *Sterna* 8: 387-389.

235. Hogstad, O. 1976. Interseksuell deling av forplantningsterritoriet hos tretåspett. *Sterna* 15: 5-10.
236. Holgersen, H. 1949. Fra Stavanger Museum I. Grashoppesanger (*Locustella naevia* Boll.) ved Stavanger. *Fauna* 2: 86.
237. Holgersen, H. 1961. Norske lomviers vandringer. *Sterna* 4: 229-240.
238. Holgersen, H. 1970. Notater om noen norske sangere. "Myrsanger" på Utsira. *Sterna* 9: 175-179.
239. Holmbring, J.Å. 1982. Kärrsångaren *Acrocephalus palustris* i Sverige. *Vår Fågelvärld* 41: 95-104.
240. Holmgren, V. & Karlsson, J. 1982. Sångsvanen fortsätter att öka i Skåne. Resultat från en inventering 1978-79. *Anser* 21: 163-168.
241. Hult, S. 1983. Vitryggig hackspett - en utrotningshotad art med förekomst i Dalsland. *Natur på Dal* 9: 8-10.
242. Hunn, M. 1975. Tårnfalkhekkning i fugleholk. *Østfold-Ornitologen* 2: 34-35 & 38.
243. Hunn, T. 1974. Hegrekoloni i Borge. *Østfold-Ornitologen* 1: 20 nr. 1.
244. Hunn, T. 1974. Den første hegrekoloni i Østfold. *Østfold-Ornitologen* 1: 17-19 nr. 2-3.
245. Hunn, T. 1975. Hva har skjedd med hegrekolonien i Borge? *Østfold-Ornitologen* 2: 17-23.
246. Hägerroth, S. et. al. 1981. Projekt Berguv Sydväst under 1980. *Vår Fågelvärld* 40: 67-68.
247. Hägerroth, S. et. al. 1982. Projekt Berguv Sydväst under 1981. *Vår Fågelvärld* 41: 125-126.
248. Hägerroth, S. et. al. 1983. Projekt Berguv Sydväst under 1982. *Vår Fågelvärld* 42: 189-190.
249. Hägerroth, S. et. al. 1984. Projekt Berguv Sydväst under 1983. *Vår Fågelvärld* 43: 372.
250. Hägerroth, S. et. al. 1985. Projekt Berguv Sydväst under 1984. *Vår Fågelvärld* 44: 37.
251. Hägerroth, S. et. al. 1986. Projekt Berguv Sydväst under 1985. *Vår Fågelvärld* 45: 93.
252. Härkönen, T. 1977. Sälinventering i Kosterområdet. *Naturinventeringar i Göteborgs och Bohus län 1977*: 6.
253. Härkönen, T. 1980. Kosterområdets knobbsälar. Del 1. Populationsstorlek, födoval och invärkan på fiskeståndens storlek. *Naturinventeringar i Göteborgs och Bohus län 1980*: 1. rapport 58 s. Del 2. Bilaga. Tabeller och standardkurvor 55 s.

254. Härkönen, T. & Oskarsson, O. 1980. Inventering av sälbestanden på Västkusten 1979. Sälinformation 1980: 1. Naturhistoriska riksmuseet, Stockholm.
255. Härkönen, T. 1982. Sälbestanden på Västkusten. Aktuella forskningsresultat. Sälinformation 1982: 1. Naturhistoriska riksmuseet. Stockholm. Rapport 26 s.
256. Hästbacka, H. & Wistbacka, R. 1985. Tornfalken - numera rairtet i Österbotten. Finlands Natur nr. 6/85. 28-30.
257. Høy, G. 1929. Ved slaguglens (*Strix uralensis* Pall.) rede. Norsk Ornitologisk Forenings Tidsskrift Bd. III: 197-201.
258. Høy, G. 1929. Nattergalen (*Luscinia luscinia*) funnet rugende i Bærum ved Oslo. Norsk Ornitologisk Forenings Tidsskrift Bd. III s. 276.
259. Hågvar, S. 1987. Sjeldne og sårbare fugler i norske skoger. Særtrykksamling fra Norsk Skogbruk.
260. Håland, A. & Toft, G.O. 1983. Hvittryggspettens forekomst og habitatvalg på Vestlandet. Vår Fuglefauna 6: 3-14.
261. Håland, A. 1984. Bestandsstørrelse, hekkehabitat og forvaltning av brunnakke *Anas penelope* på midtre deler av Vestlandet. Vår Fuglefauna 7: 3-10.
262. Håland, A. 1985. Afrikatorke rammer europeiske knekkender og stjertender. Vår Fuglefauna 8: 65-66.
263. Håland, A. & Uglevik, M. 1987. Utbredelse og bestandssituasjon hos hvittryggspett på Østlandet og i Trøndelag. Vår Fuglefauna 10: 195-200.
264. Håland, A. 1987. Prosjekt hvittryggspett - en presentasjon. Vår Fuglefauna 10: 200-202.
265. Håland, A. 1988. Prosjekt hvittryggspett - et svar til Stenbergs første artikkel. Vår Fuglefauna 11: 165-165.
266. Håland, A. 1988. Prosjekt hvittryggspetts mål og metoder - et svar til Stenbergs andre innlegg. Vår Fuglefauna 11: 165-166.
267. Iversen, I. 1983. Bestanden av fiskeørn (*Pandion haliaëtus* (L)) og storlom (*Gavia arctica* (L)) i Østfold fylke. Konfidensiell rapport til fylkesmannen i Østfold og Miljøverndepartementet.
268. Jenkins, D. 1980. Conserving otters. Natural Environment research council. Institute of terrestrial ecology. Cambridge.
269. Joensen, A.H. Søndergaard, N.O. & Hansen, E.B. 1976. Occurrence of Seals and Seal Hunting in Denmark. Danish review of game biology 10: 1.

270. Jonas, R. & Jonas, I. 1983. Nordligste hekkefunn av horn-
dykker i Norge. Vår Fuglefauna 6: 49.
271. Järås, T. 1982. Nordens första hackingsförsök av pilgrims-
falk. Falkenytt -82. s. 14-17.
272. Jönsson, P.E. 1986. The migration and wintering of Baltic
Dunlins *Calidris alpina schinzii*. Vår Fågelvärld
Suppl. 11: 71-78.
273. Jönsson, P.E. 1987. Sexual size dimorphism and disassorta-
tive mating in the Dunlin *Calidris alpina schinzii*
in southern Sweeden. *Ornis Scandinavica* 18: 257-264.
274. Jørgensen, H.E. 1985. Bestandsudvikling, habitatvalg og
ungeproduktion hos Rørhøg *Circus aeruginosus* 1971-83.
Dans Orn. Foren. Tidsskr. 79: 81-102.
275. Karlsson, J., Nilsson, L. & Persson, H. 1982. Grågåsen som
häckfågel i Skåne 1978-82. *Anser* 21: 223-232.
276. Karlsson, J. 1983. Utvecklingen för sävsångare och rörsångare
under de senaste tjugo åren, belysta genom ringmärkings-
siffror. *Anser* 22: 141-144.
277. Karlsson, J. & Kjellén, N. 1984. Doppingar i Skåne; historik,
nuvarande förekomst ock beståndsväxlingar. *Anser*
23: 27-52.
278. Karvik, N. & Persson, L. 1986. Berguvpar födde upp femlingar
på Västsvenska Lantmäns siloanläggning i Lidköping.
Vår Fågelvärld 45: 108.
279. Kjellén, N. & Schubert, S. 1987. Bruna kärrhöken *Circus*
aeruginosus i Skåne. *Anser* 26: 1-8.
280. Kjellesvig, T. 1979. Atlas-Prosjektet. Meddelelse nr. 5.
(Rødnebbterne) *Østfold-Ornitologen* 6: 30-32.
281. Knutsson, T. 1981. Svarta rødstjärten *Phoenicurus ochruros*
på Öland. *Calidris* 20: 151-160.
282. Kolstad, M. et. al. 1984. Bjørnen (*Ursus arctos* L.) i Norge.
Utbredelse og bestand 1978-82. *Viltrapport* 31.
283. Korpimäki, E. 1986. Niche relationships and lifehistory
tactics of three sympatric *Strix* owl species in
Finland. *Ornis Scandinavica* 17: 126-132.
284. Krohn, O. 1966. Sivsanger ved Fredrikstad. *Sterna* 7: 150.
285. Kvam, H. 1985. Svartrødstjert *Phoenicurus ochruros* trolig
fast hekkefugl i Oslo. Vår Fuglefauna 8: 142-144.
286. Kålås, J.A. & Byrkjedal, I. 1981. Vadefuglenes hekkestatus
i Norge med Svalbard. *Proc. Second. Nordic. Congr.*
Ornithol. 1979: 57-74.
287. Larsen, R. Skoglemen i Østfold (in prep.).

288. Larsen, R. 1982. Hubroregistreringer i SV-Østfold sommeren og høsten 1982. Rapport til VVF 4 s.
289. Larsen, R. 1982. Hubrolyttinger i SV-Østfold våren 1982. Rapport til VVF. 11 s.
290. Larsen, R. & Viker, M. 1983. Prosjekt skogdue i Østfold. Årsrapport 1983. Rapport deponert Miljøverndepartementet, 24 s.
291. Larsen, R. 1984. Hubroregistreringer i SV-Østfold 1983. Rapport til VVF. 9 s.
292. Larsen, R. & Viker, M. 1984. Prosjekt skogdue i Østfold. Natur i Østfold 3: 79-87.
293. Larsen, R.S., Sonerud, G.A. & Stensrud, O.H. 1988. Telemetri-studier på hubro i Østfold 1986. Natur i Østfold 7: 12-18.
294. Larsen, R.S. & Stensrud, O.H. 1988. Elektrisitetsdøden - den største trusselen mot hubrobstanden i Sørøst-Norge? Vår Fuglefauna 11: 29-34.
295. Larvin, B. 1965. Knekkender i Østfold. Sterna 6: 312.
296. Lauritzen, S.E., Fremming, O.R. & Hardeng, G. 1978. Overvintring av flaggermus i noen sydnorske gruver og grotter. Fauna 31: 243-249.
297. Lid, G. 1976. Bever funnet i Ørje-elva ved Halden. Fauna 29: 142-143.
298. Lindberg, P. 1981. Försök med "dubbla äggkullar" och äggbyte mellan skilda boplatser för pilgrimsfalk. Vår Fågelvärld 40: 273-277.
299. Lindberg, P. 1983. Captive breeding and a programme for reintroduction of the Peregrine Falcon *Falco peregrinus* in Fennoscandia. - Proc. Third Nordic Congr. Ornithol. 1981: 65-78.
300. Lindell, L. 1982. Tornfalksholkar. Vår Fågelvärld 41: 336.
301. Lindström, Å., Ottosson, U. & Petterson, J. 1984. Sydlig gråsisika *Carduelis flammea cabaret* i Sverige samt förslag till kriterier för rasbestämning. Vår Fågelvärld 43: 525-530.
302. Lokki, J. & Eklöf, K. 1984. Breeding success of the Red-throated Diver (*Gavia stellata*) in southern Finland. Ann. Zool. Fennici 21: 417-419.
303. Love, J.A. 1983. The return of the Sea Eagle. Cambridge.
304. Lund, O. 1981. Sivhauk - en vanlig sjeldenhet. Toppdykkern 4: 44-46.
305. Lund, O. 1981. Liermosen verdt et besøk. Toppdykkern 4: 66.

306. Lundberg, A. 1978. Beståndsuppskattning av slaguggla och päruggla. Anser supplement 3: 171-175.
307. Lundberg, A. & Westman, B. 1984. Reproductive success, mortality and nest site requirements of the Ural Owl *Strix uralensis* in Central Sweeden. Ann. Zool. Fennici 21: 265-269.
308. Lundberg, K., Almgren, B. & Odelberg, C. 1983. Något om vattenfladdermusens (*Myotis daubentoni*) ekologi. Fauna och Flora 78: 237-242.
309. Lunde, Ø., Hardeng, G. & Pettersen, J.C. 1980. Taffeland (*Aythya ferina*) hekkende i Norge. Østfold-Ornitologen 7: 64-68.
310. Lønø, O. 1958. Telling av steinkobben i Oslofjorden og langs Sørlandskysten. Fauna 11: 23-27.
311. Lønø, O. 1958. Telling av steinkobbe i Oslofjorden og langs Sørlandskysten. Fauna 11: 145-146.
312. Løvenskiold, H.L. 1927. Nattergalen (*Luscinia luscinia* L.) påtruffet ved Oslo i 1926 og 1927. Norsk Ornitologisk Forenings Tidsskrift Bd. III: 76-77.
313. Løvenskiold, H.L. 1948. Stillits i Vestre Aker. Fauna 1: 59-60.
314. Lågbu, Ø. 1981. Utviklingen for gråhegren (*Ardea cinerea*) i Rygge og Råde siden 1974. Østfold-Ornitol. 8: 59-62.
315. Lågbu, Ø. 1982. Vepsevåken - offer for moderne skogsdrift, eller blir den oversett? Natur i Østfold 1: 22-23.
316. Lågbu, Ø. 1982. Vepsevåken 1982. Natur i Østfold 1: 77.
317. Lågbu, Ø. 1983. Fiskeørnen i Vansjø: Hekkesuksess og menneskelig påvirkning. Natur i Østfold 2: 112-119.
318. Låtun, O. 1972. Noen iakttagelser om åkerrikse. Sterna 11: 105-108.
319. Madsen, A.B. 1989. Odderen. Natur og Museum 28 nr. 1.
320. Markgren, G. 1987. Den svenska björnstammen. Viltnytt 24: 2-5.
321. Markussen, N.H. et. al. 1988. Sjukdom og dødelighet hos steinkobbe (*Phoca vitulina*) sommeren 1988. Rapport deponert fylkesmannen i Østfold. 6 s.
322. Meer, G. van d. 1928. Tilhører de i Norge skutte ekspl. av *Limosa limosa* den islandske rase. *L.L. islandica*? Norsk Ornithologisk Forenings tidsskrift. Bd. III: 106.
323. Meltofte, H. 1986. Hunting as a possible facktor in the decline of Fennoskandian populations of Curlews *Numenius arquata*. Vår Fågelvärld. Suppl. 11: 135-140.

324. Michaelsen, J. 1978. Stillits med to kull. Fauna 31: 138.
325. Mikkola, H. 1983. Owls of Europe. Poyser.
326. Miljøverndepartementet 1983. Steinkobbebestanden i Hvaler/
Bohuslänområdet. En sammenfatning. Notat 7 s.
327. Misund, H. 1986. Havørnoverføringen til Skottland. Vår
Fuglefauna 9: 90-93.
328. Moksnes, A. 1968. Litt om skjeanda som rugefugl i Norge.
Sterna 8 : 146-156.
329. Monsen, O. 1988. Stor innsats for å redde truet fugleart.
Verdens natur 2/88: 7-11.
330. Morris, P. 1984. Igelkottar.
331. Munkejord, Aa. 1983. Hvordan tallfeste en teistebestand?
Vår Fuglefauna 6: 20-26.
332. Myklebust, P.S. 1950. Vassflaggermus (*Myotis daubentonii*)
i Nordfjord. Fauna 3: 151-152.
333. Myklebust, P.S. & Folkestad, A.O. 1969. Myrsongar på Hareid.
Sterna 8: 303-306.
334. Myrberget, S. 1963. Åkerriksa i Norge. Sterna Bd. 5: 289-305.
335. Myrberget, S. 1967. Den norske bestand av bever, *Castor fiber*.
Meddelelser fra Statens viltundersøkelser 2. serie
nr. 26.
336. Myrberget, S. 1969. Den norske bestand av bjørn, *Ursus*
arctos L. Meddelelser fra Statens viltundersøkelser
2. serie nr. 29.
337. Myrberget, S. 1973. Ringmerking av teiste langs den Skandi
naviske vestkyst. Sterna 12: 33-40.
338. Myrberget, S. & Sørumsgård, R. 1975. Jervens og gaupas
status i Norge. Naturen 99: 169-172.
339. Myrberget, S. 1980. Gift til bekjempelse. Vår Fuglefauna 3:
29.
340. Myrberget, S. 1984. Rovfuglene - en sårbar gruppe fugler.
Vår Fuglefauna 7: 75-82.
341. Myrberget, S. 1985. Kan vi gjøre mer for å sikre rovfuglene?
Vår Fuglefauna 8: 265-270.
342. Mysterud, I. 1963. Observasjoner av skoglemen (*Myhopus*
schisticolor (Liljeb.)).
343. Mysterud, I. 1966. Forplantning hos skoglemen i vinterhalv-
året. Fauna 19: 79-83.

344. Myserud, I. 1968. Observasjoner av skoglemen, *Myopus schisticolor* i Norge 1963. Fauna 12: 46-45.
345. Mysterud, I. 1968. Utbredelse av bestandsutvikling hos skoglemen (*Myopus schisticolor*) i Norge. Fauna 12: 84-90.
346. Mysterud, I. 1969. Biotop og reirforhold ved en hekking av slagugle ved Elverum i 1967. (*Strix uralensis* Pall.). Sterna 8: 369-382.
347. Mysterud, I. & Kolstad, M. 1986. Bjørnen i Norge. I. Bestand og bevaring. Fauna 39: 143-159.
348. Mysterud, I. & Kolstad, M. 1986. Bjøren i Norge. II. Forvaltning og planlegging. Fauna 39: 160-172.
349. Møller, D. 1950. Fiskeørn (*Pandion H. haliaetus* L.) ved Fredrikstad. Fauna 3: 154.
350. Møller, H. jr. & Møller, D. 1949. Iakttagelser av dvergterne, stork, stilliss og bøksanger i Søndre Vestfold. Fauna 2: 129-131.
351. Møller, H. jr. 1951. Fuglelivet i Sandefjordsdistriktet gjennom 10 år. Fauna 4: 57-77.
352. Møller, H. 1964. Hortulanen forsvinner fra Vestfold. Sterna 6: 211-212.
353. Møller, H. 1965. Den siste trelerka? Sterna : 277-278.
354. Naturverninspektøren for Sør-Norge. 1977. Verneplan for sjøfuglreservater. Utkast: Delplan 1. Østfold, Oslo og Akershus, Buskerud og Vestfold.
355. Nielsen, T. 1966. Gresshoppesangerens forekomst i Norge. Sterna 7: 153-164.
356. Nilsen, M. 1975. Gresshoppesanger, *Locustella naevia*, påtruffet på Jeløy. Østfold-Ornitologen 2: 31-33 nr. 2/75.
357. Nilsson, I. & Petterson, B. 1988. Projekt Mindre hackspett. Vår Fågelvärld 47: 95-97.
358. Nilsson, L. 1982. Det häckande grååsbeståndets storlek och utbredning i Sverige. Vår Fågelvärld. Suppl. 9: 33-38.
359. Nilsson, L., Nilsson, P. & Sandberg, H. 1982. Häckfågelinventering, särskilt av vattenrall *Rallus aquaticus* ock rörsångare *Acrocephalus scirpaceus*. Vår Fågelvärld 41: 26-28.
360. Nilsson, S.G. 1981. De svenska rovfågelbeståndens storlek. Vår Fågelvärld 40: 249-262.
361. Nordbakke, R. & Stensrud, O.H. 1970. Hekkende isfugl ved Halden. Sterna 9: 1-4.

362. Nordbakke, R. 1976. Fiskeørnen - en spesialist blant våre rovfugler. Østfold-Ornitologen 3: 98-101.
363. Nordbakke, R. 1980. The diet of a population of Ospreys. *Pandion haliaetus* in south-eastern Norway. Fauna norv. Ser. C. Cinclus 3: 1-8.
364. Nordbakke, R. 1983. On the diet of the Osprey. *Pandion haliaetus* in Norway. Fauna norv. Ser. C. Cinclus 6: 39-42.
365. Nordbakke, R. 1985. Oter i Østfold med hovedvekt på Halden kommune. Rapport deponert Fylkesmannen i Østfold. 9 s.
366. Nordbakke, R. 1987. Stor og liten vannsalamander i Halden: Utbredelse, trusler og vernetiltak. Natur i Østfold 6: 39-43.
367. Norderhaug, M. 1962. Fra sivhønas (*Gallinula chloropus*) forekomst og levevis ved Tønsberg. Sterna ? : 53-61.
368. Norderhaug, M. 1978. Status og vern av hønehauken i Europa. Vår Fuglefauna 1: 98-99.
369. Norderhaug, M. 1980. Oteren i Vest-Europa. Naturverninspektøren for Sør-Norge. Rapport 23 s.
370. Nordisk Ministerråd 1978. Hotade djur ock växter i Norden. NU A1978: 9.
371. Nordisk Ministerråd 1982. Hotade djur ock växter i Norden. NU 1982: 4.
372. Numme, G., Sandve, J. & Thollesen, J. 1973. Hekkefunn av hauksanger i Norge. Sterna 12: 61-64.
373. Numme, G., Thollesen, J. & Sandve, J. 1973. Hekkende myrsanger i Vestfold. Sterna 12: 157-158.
374. Nygård, T. 1980. Hva kan gjøres for å øke den norske bestanden av vandrefalk *Falco peregrinus*? Vår Fuglefauna 3: 27-31.
375. Nygård, T. 1983. Pesticide residues and shell thinning in eggs of Peregrines in Norway. Ornis Scandinavia 14: 161-166.
376. Nyström, H. 1987. Trädlärfkan på Vättlefjäll. Fåglar på Västkusten 21: 154-161.
377. Nøkleby, P. 1962. Reirfunn av horndykker, *Podiceps auritus* (L.), i Stange. Sterna : 62-64.
378. Odsjö, T. & Sondell, J. 1986. När och hur bör fiskgjusen skyddas? Vår Fågelvärld 45: 351-358.
379. Olsen, K. 1976. Sivhauk som hekkefugl på Lista 1975. Sterna 5: 65-68.

380. Olsen, O. & Lund, O. 1980. Forekomst og hekking av taffeland *Aythya ferina* i Hellesjøvannet 1974-79. *Vår Fuglefauna* 3: 102-105.
381. Olsen, O. 1982. Hekkende våtmarksfugl i Oslo og Akershus. *Toppdykkern* 5: 5-34.
382. Olsen, O. 1983. Hortulanen *Emberiza hortulana* i Østfold og de sørlige deler av Akershus. Rapport til Miljøvern-departementet.
383. Olsson, O. & Wiktander, U. 1988. Bytesval hos varg i norra Värmland sommaren 1985. *Fauna* 41: 56-60.
384. Olsson, V. 1981. SOF och el-ledningsdöden - en rapport om vidare studier ock framsteg. *Vår Fågelvärld* 40: 505-509.
385. Olsson, V. 1986. Berguovens *Bubo bubo* situation i Sverige 1984-85. *Vår Fågelvärld* 45: 117-125.
386. Omland, F. 1982. Stjertmeisreir i granplantefelt. *Vestfold-Ornitologen* 3: 42.
387. Petterson, B. 1985. Start för Projekt Mindre hackspett. *Vår Fågelvärld* 44: 492-496.
388. Petterson, Å. 1985. Storlom i Sottern. En studie av inventeringsmetodik, häckningsframgång ock störningskänslighet. Naturvårdsverket, rapport 3011.
389. Pietiäinen, H., Saurola, P. & Väsisänen, R.A. 1986. Parental investment in clutch size and egg size in Ural Owl *uralensis*. *Ornis Scandinavica* 17: 309-325.
390. Rands, M.R.W. 1988. The effect of nest site selection on nest predation in Grey Partridge *Perdix perdix* and Red-legged Partridge *Alectoris rufa*. *Ornis Scandinavica* 19: 35-40.
391. Rasmussen, A.M. 1986. Nordens store rovdyr. *Natur og Museum* 25: nr. 2.
392. Ratcliffe, D. 1980. *The Peregrine Falcon*. Poyser.
393. Ree, V. 1978. Gresshoppesanger i Maridalen, ny art for Oslo. *Toppdykkern* 1: 38-39.
394. Ree, V. 1980. Myrsanger påtruffet for andre gang i Oslo. *Toppdykkern* 3: 26.
395. Ree, V. 1987. Statusoversikt for norske arters utbredelse og bestandstall for hekking og overvintring. I Perrins, C. 1987. *Europas Fugleliv*. Gyldendals nye naturguider, Oslo.
396. Regnell, S. 1981. Häckningsbeståndet av svarthakedopping *Podiceps auritus* i Sverige. *Vår Fågelvärld* 40: 13-22.

397. Regnell, S. 1981. Att taxera häckningsbestånd av svarthakedopping *Podiceps auritus*. *Vår Fågelvärld* 40: 23-32.
398. Roalkvam, R. 1983. Når inntraff vandrefalkens tilbakegang i Norge? *Vår Fuglefauna* 6: 261-262.
399. Roalkvam, R. 1984. Åkerriksa *Crex cux* i Rogaland og Norge. *Vår Fuglefauna* 7: 87-90.
400. Roalkvam, R. 1984. Reirhabitat hos gråhegre *Ardea cinerea* i Rogaland. *Vår Fuglefauna* 7: 145-148.
401. Roalkvam, R. 1985. Utbredelse og bestandsstørrelse hos hekkende rovfugl i Rogaland. *Stavanger Museums årbok* 94: 53-65.
402. Roalkvam, R. 1985. Hubroen *Bubo bubo* i Rogaland. *Vår Fuglefauna* 8: 28-32.
403. Roalkvam, R. 1985. Smålomens *Gavia stellata* og storlomens *G. arctica* hekkeutbredelse i Norge. *Vår Fuglefauna* 8: 23-27.
404. Roos, G. 1984. Flytting, övervintring och livslängd hos fåglar ringmärkta vid Falsterbo (1947-1980). *Anser*, Supplement 13.
405. Rud, T. 1969. Hegrereir i Østfold. *Sterna* 8: 330.
406. Rud, T. & Rosten, A. 1972. Hekkende ravn og vepsevåk i Østfold. *Sterna* 11: 140-141.
407. Rydin, B., Koht, S. & Bunes, L. 1975. Noen hekkefunn av skogdue, *Columba oenas*, i Østfold. *Østfold-Ornitologen* 2: 36-37 nr. 1/75.
408. Ryttman, H. 1985. Hur många duvhökar *Accipiter gentilis* häckar i Sverige? *Vår Fågelvärld* 44: 335-360.
409. Røv, N. (red.). 1984. Sjøfuglprosjektet 1979-84. *Viltrapport* 35.
410. Sandegren, F. 1981. Prosjekt utter i Sverige. *Viltnytt* 4: 3-10.
411. Saurola, P. 1983. Raptors and owls in Finland: Status and research. *Proc. Third Nordic Congr. Ornithol* 1981: 45-52.
412. Schafferer, T. 1978. Storlommen i Södra Älvsborg. III. Några Miljöfaktorer. *Gavia* 4: 9-20.
413. Schafferer, T. 1982. Den tretåiges vilda skog. *Natur på Dal* 8: 4-7 + 9.
414. Schei, P.J. 1978. Prosjekt Falk. *Vår Fuglefauna* 1: 189-191.
415. Schei, P.J. 1980. Prosjekt Falk i 1979. *Vår Fuglefauna* 3: 35-37.
416. Schei, P.J. 1984. Vandrefalken i Norge 83-84. *Falknytt* -84. s. 20-21.

417. Schei, P.J. 1984. Siste nytt om vandrefalken i Norge. Vår Fuglefauna 7: 217-223.
418. Schille, H. 1958. Om sivhøne (*Gallinula chloropus*) i Telemark og Østfold. Sterna 3: 95-96.
419. Schützer, J. 1986. Smålommen i Sunne kommun. Värmlandsornitologen 14: 51-56.
420. Schaanning, H.T.L. 1926. Sivsangeren (*Acrocephalus schoenobaenus*) på Jæren. Norsk Ornithologisk Forenings Tidsskrift Bd. II: 161-163.
421. Schaanning, H.T.L. 1926. Islands-spoven *Limosa limosa* (L.) ny for Norges fauna. Norsk Ornithologisk Forenings Tidsskrift Bd. II: 212-214.
422. Schaanning, H.T.L. 1927. En flokk Islands-spover *Limosa limosa* under vårtrekket skutt på Jæren. Norsk Ornithologisk Tidsskrift Bd. III: 33.
423. Semb-Johansson, A. 1985. Verdens dyr. Bind 2. Havets Pattedyr. Cappelen.
424. Siivonen, L. 1975. Nordeuropas däggdjur. Stockholm.
425. Skipnes, K. 1977. Mennesker og fugler som forstyrrende faktorer for rugeatferden til rødnebbterna. Sterna 16: 13-18.
426. Skipnes, K. 1979. Forplantningsatferd hos et steinvenderpar, *Arenaria interpres*. Vår Fuglefauna 2: 86-94.
427. SOF, 1978. Sveriges fåglar. Stockholm.
428. Solberg, S.O. Hekkende hegrer ved Isesjø. Sterna. 213-214.
429. Solheim, R. 1985. Er slagugla truet i Norge? Foreløpig rapport fra slagugleregistreringer i perioden 1980-84. Vår Fuglefauna 8: 19-22.
430. Solheim, R. 1987. Flaggermus på flyttefot. Fauna 40: 83-86.
431. Solheim, R. 1987. Feltefaringer med flaggermus i Østlandsområdet. Fauna 40: 138-143.
432. Solheim, R. & Bjørnstad, R. 1987. Distribution and breeding biology in a marginal population of Ural Owl *Strix uralensis* in south-east Norway. Acta Reg. Soc. Sci. Litt. Gothoburgensis 14: 71-75.
433. Sollien, A. U.Å. Hvitryggspett *Dendrocopos leucotos*. Bestandsutvikling, status og fremtidsutsikter i Norge. En foreløpig rapport. Upubl. stensil. 15 s.
434. Sollien, A., Nesholen, B. & Fosseidengen, J.E. 1978. Observasjoner ved et reir av tretåspett *Picoides tridactylus*. Fauna norv. Ser. C. *Cinclus* 1: 58-64.

435. Sollien, A. 1978. Vandringer hos norsk hønsehauk. Betraktinger omkring jakt på hønsehauk, sett på bakgrunn av norsk ringmerkingsmateriale. Vår Fuglefauna 1: 52-59.
436. Sollien, A. 1979. Bestandsutviklingen hos hønsehauk, *Accipiter gentilis*, i Norge de siste 100 år. Vår Fuglefauna 2: 95-106.
437. Sollien, A. 1982. Rettelse til artikkel om hønsehauk. (VF 2: 95-106). Vår Fuglefauna 5: 174-175.
438. Sollien, A., Nesholen, B. & Fosseiddengen, J.E. 1982. Trekk fra tretåspettens hekkebiologi. Fauna 35: 121-124.
439. Sollien, A., Nesholen, B. & Fosseidengan, J.E. 1982. Ungeperioden i et reir av tretåspett. Vår Fuglefauna 5: 169-174.
440. Sollien, A. 1983. Fuglelivet på Liermosen i Aurskog-Høland 1981 og 1982. Toppdykkern 6: 4-9.
441. Spikkeland, O.K. 1978: Dvergdykkeren i Aust-Agder. Vår Fuglefauna 1: 96-97.
442. Stebbings, R.E. & Griffith, F. 1986. Distribution and status of bats in Europe. Natural Environment Research Council. Institute of Terrestrial Ecology.
443. Steen, J.B. 1980. Bruk av alfa kloralose. Vår Fuglefauna 3: 294-295.
444. Steen, O.F. 1986. Rovfugler i Vestfold: Avlsomtale og hekke-lokaliteter. Rapport nr. 2 fra Prosjekt Rovfugl i Vestfold. Rapport til Fylkesmannen i Vestfold. 47 s.
445. Stenberg, I. 1988. Kvitryggspettstudier i Norge - en kritisk kommentar. Vår Fuglefauna 11: 160-162.
446. Stenberg, I. 1988. Prosjekt hvitryggspett i Møre og Romsdal. Vår Fuglefauna 11: 162-163.
447. Stenmark, G. 1980. Hekkende myrsanger i Seutelva. Østfold-Ornitologen 7: 17.
448. Stenmark, G. 1984. Steinkobbene i Oslofjorden. Natur i Østfold 3: 62-70.
449. Stenmark, G. 1985. Fem år med sjøfugltellinger i Østfold. Natur i Østfold 4: 6-14.
450. Stensrud, O.H. 1975. Prosjekt Hubro. Østfold-Ornitologen 2: 15-17 nr. 1/75.
451. Stensrud, O.H. 1983. Rapport fra vandrefalklokalitet i 1983. Rapport deponert Fylkesmannen i Østfold. 9 s.

452. Stokland, J.N. 1985. Rovfugler i Vestfold: Hekkebiologi, bestandsstørrelse og menneskelig påvirkning. Rapport nr. 1 fra Prosjekt rovfugl i Vestfold. Rapport deponert Miljøverndepartementet. 23 s.
453. Stolt, B.O. & Fransson, T. 1987. Vilka fågelarter drabbas värst av el- och ledningsolyckor? *Calidris* 16: 182-189.
454. Stolt, B.O. 1987. I vilken riktning flyttar ortolansparvar *Emberiza hortulana* från Norden genom Europa? *Vår Fågelvärld* 46: 48-53.
455. Stonehouse, B. 1985. *Sea Mammals of the World*. Penguin Books.
456. Strandvik, P. 1985. Kärrsnäppan som häckfågel på Västkusten. *Fåglar på Västkusten* 19: 1-6.
457. Ström, K. 1986. Rosenfinkens förekomst och expansion på Västkusten. *Fåglar på Västkusten* 20: 137-152.
458. Strøm, T. 1985. Status for dvergdykkeren i Østfold. *Natur i Østfold* 4: 42-46.
459. Svendsen, R.S. 1978. Hekkende snadderand på Vestvågøy i Lofoten? *Vår Fuglefauna* 1: 21-23.
460. Svenska Naturskyddsföreningen u.å. De fyra stora - en tidning om björn, varg, järv och lo. Stockholm.
461. Swelm, N. van, 1982. Bruk av alfakloralose i Nederland. *Vår Fuglefauna* 5: 54-55.
462. Sylvén, M. 1981. Projekt Glada 1980. *Vår Fågelvärld* 40: 118-124.
463. Sylvén, M. 1983. Projekt Glada - verksamhetsrapport för perioden 1981-82. *Vår Fågelvärld* 42: 106-114.
464. Sylvén, M. 1984. Verksamheten inom Projekt Glada under 1983. *Vår Fågelvärld* 43: 363-365.
465. Sylvén, M. 1985. Verksamheten inom Projekt Glada under 1984. *Vår Fågelvärld* 44: 85-88.
466. Sylvén, M. 1986. Verksamheten inom Projekt Glada 1985. *Vår Fågelvärld* 45: 163-166.
467. Sylvén, M. 1987. Verksamheten inom Projekt Glada 1986. *Vår Fågelvärld* 46: 137-143.
468. Söderberg, R. 1981. Hos lunnen på Bohus Väderöar. *Fåglar på Västkusten* 15: 145-147. (Optryck fra Sveriges Natur årg. 13/1922).
469. Sørensen, O.J. 1983. Bestandsanslag for ulv i Norge i 1982. Rapport til DVF. 7 s.

470. Sørensen, O.J., Mysterud, I. & Kvam, T. 1984. Sentral registrering av store rovdyr i Norge. Viltrapport 30.
471. Sørensen, O.J. & Kvam, T. (reds.) 1984. Rovviltprosjektet 1980-84. Viltrapport 34.
472. Sætvedt, O. 1971. Hekkende svarthalespover i Lofoten. Sterna 10: 90-96.
473. Thingstad, P.G. 1988. Hakkespetter som problem for el-forsyningen. Vår Fuglefauna 11: 21-28.
474. Thingstad, P.G. 1988. Fugler og elektriske overslag (electrocution). Vår Fuglefauna 11: 35-37.
475. Tholin, C. 1981. Den sydlige kärrensnäppans *Calidris alpina schinzii* förekomst på Öland. *Calidris* 10: 71-83.
476. Tholin, C. 1982. Rödspovens *Limosa limosa* förekomst på Öland under häckningstid. *Calidris* 11: 231-256.
477. Thome, W. 1966. Lomvien i Ytre Oslofjord. *Sterna*: 43.
478. Tjernberg, M. (red.) 1985. Sydlige kärrensnäppan *Calidris alpina schinzii* i Sverige - historik, nuvarande förekomst, häckningsbiologi och förslag til bevarandeåtgärder. Naturvårdsvärket, rapport snv pm. 1928.
479. Tollefsen, J. 1975. Opprop om nattergal. Upubl. stensil, 5 s.
480. Tyler, S.J. & Ormerod, S.J. 1988. The Dipper Shire Natural History series no. 31. Aylesbury.
481. Ugland, K.I., Stenmark, G. & Anstensrud, M. 1983. Undersøkelser av steinkobbe i Østfold - sluttrapport. Rapport deponert Miljøverndepartementet. 15 s.
482. Ugland, K.I. et. al. 1984. Steinkobbe i Oslofjorden. *Fauna* 37: 1-5.
483. Ulrikz, L. 1981. Smålommen i Töllsjö-Härryd-området. *Gavia* 7: 46-54.
484. Valeur, P. 1988. Beverens territorial-adferd som populasjonsregulerende faktor. *Fauna* 41: 20-34.
485. Vessem, J. van & Draulans, D. 1986. The adaptive significance of colonial breeding in the Grey Heron *Ardea cinerea*: inter and intra-colony variability in breeding success. *Ornis Scandinavica* 17: 356-362.
486. VVF-Norge 1982. Prosjekt Hubro - Årsrapport nr. 7 - 1981. Rapport til VVF. 11 s.
487. Værnesbranden, P.I. 1987. Nordligste hekkefunn av dverglo i Norge. *Vår Fuglefauna* 10: 222.
488. Wabakken, P., Kvam, T. & Sørensen, O.J. 1984. Wolves *Canis lupus* in southeastern Norway. *Fauna norv. Ser. A.* 5: 50-52.

489. Wallin, K. et. al. 1987. Leap-frog migration in the Swedish Kestrel *Falco tinnunculus* population. *Acta. Reg. Soc. Sci. Litt. Gothoburgensis. Zoologica.* 14: 213-222.
490. Wardhaugh, A.A. 1987. Bats of the British Isles. *Shire Natural History series no. 15.* Aylesbury.
491. Watson, L. 1985. *Whales of the World.* Hutchinson.
492. Westman, B. 1983. Vad begränsar en slagugglepopulation? *Viltnytt* 18: 17-22.
493. Wildhagen, Aa. 1951. Gaupen, en av våre sjeldne dyrearter. *Fauna* 4: 97-106.
494. Willgoos, J.F. 1974. The Eagle Owl *Bubo bubo* (L.) in Norway. Part I. Food ecology. *Sterna* 13: 129-177.
495. Wilman, B. 1929. Om utryddelsen av Vestlandets grågås-stamme. *Norsk Ornithologisk Forenings tidsskrift* III nr. 10: 209.
496. Winther Dahl, M. 1976. Observasjoner av glente, *Milvus milvus*, i Kurefjorden, Rygge. *Østfold-Ornitologen* 3: 32-33.
497. Wollebæk, A. 1918. *Norges krybdyr og padder.* Kristiania.
498. Ytreberg, N.J. 1967. Snadderand stadfestet som rugende art i Norge. *Sterna* : 223-237.
499. Ødegaard, R., Bekken, J. & Sollien, A. 1985. Lerkefalken i Norge. *Fauna* 39: 1-9.
500. Ohman, P. 1983. Översikt över rovfågelbestånd och rovfågel-forskning i Sverige. *Proc. Third Nordic Congr. Ornithol.* 1981: 29-38.
501. Økland, F. 1925. Kirsebærfuglen, *Coccothraustes coccothraustes* (L.), som rugefugl på Østlandet. *Norsk Ornithologisk tidsskrift* Bd. II: 135-137.
502. Osterlöf, S. 1977. Migration, wintering areas, and Site tenacity of the European Osprey *Pandion h. haliaetus* (L.). *Ornis Scandinavica* 8: 61-78.
503. Østgård, J. 1989. Smålom og trane i østre deler av Akershus. Rapport til Fylkesmannen i Oslo og Akershus. 18 s.
504. Østlandske institutt for artsinventeringer 1983. Lerkefalk *Falco subbuteo*. Bestandsutvikling og status i Norge. En foreløpig rapport. Rapport deponert Miljøvern-departementet. 5 s.
505. Øynes, P. 1966. Sel i Sør-Norge. *Fiskets Gang* 45/66: 834-839.
506. Årebrot-Olsen, A. 1948. Sivsangeren (*Acrocephalus schoenobaenus*) (L.), funnet ved Haugesund. *Fauna* 1: 118-119.

